

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Vojtěch Roztočil

**Subjektivní přínos tradiční liturgie
vybraným současníkům**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mons. doc. ThLic. Ing. Mgr. Aleš Opatrný,
Th.D.

Praha 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 5. prosince 2017

Vojtěch Roztočil

Bibliografická citace

Subjektivní přínos tradiční liturgie vybraným současníkům: Bakalářská práce / Vojtěch Roztočil; vedoucí práce: Mons. doc. ThLic. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th.D. -- Praha, 2018. -- 60 s.

Anotace

Bakalářská práce nejprve v první kapitole teoretické části ukazuje, k jakým konkrétním změnám v liturgii vedla konstituce Sacrosanctum Concilium, po ní následující pokoncilní dokumenty a jak se postupně nová liturgie proměňovala. Dále představuje vývoj a přijetí liturgické reformy v Česku na svědectví pamětníků. Třetí kapitola teoretické části ukazuje rozdíly v chápání liturgie a role jejích účastníků na porovnání katechismu z počátku století a jeho dnešní platné verze. V praktické části jsou představeny výsledky sondy ve vybrané pražské komunitě, která byla provedena formou polo-strukturovaných rozhovorů. Rozhovory a jejich následné hodnocení ukazují subjektivní přínosy slavení mimořádné formy římské liturgie pro vybrané současníky a poskytují i částečný vhled do vývoje jejich víry.

Klíčová slova

liturgie – misál z roku 1962 – duchovní život - komunita

Abstract

In the first chapter of the theoretical part, this bachelor thesis shows specific changes in the liturgy celebration introduced by the Sacrosanctum Concilium constitution and subsequent post-conciliar documents. It also allows to see some gradual changes of liturgy over the years. Further it describes the development and acceptance of the liturgical reform in the Czech Republic as witnessed by contemporaries. The third chapter of the theoretical part shows differences in understanding of the liturgy and the role of its participants between the catechism from the beginning of 20th century and its current valid version. The practical part presents results of the probe in selected community in Prague, which was conducted in the form of semi-structured interviews. The interviews and their subsequent evaluation allow to see a selection of subjective benefits of the Traditional Latin Mass to selected contemporaries and provides certain insight into the development of their faith.

Keywords

liturgy – 1962 Roman Missal – spiritual life – community

Počet znaků (včetně mezer): 100093

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce za rady a připomínky, kterými mne vedl. Obzvláště mu děkuji za jeho trpělivost při prodlevách, které při mé práci vznikaly. Velké díky též patří všem ochotným respondentům rozhovorů, bez nichž by práce nemohla vzniknout. V neposlední řadě pak děkuji manželce za její obdivuhodnou trpělivost a podporu v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod.....	9
I. Teoretická část.....	10
1. Pokoncilní změny v liturgii podle církevních dokumentů.....	10
1.1. Konstituce Sacrosanctum Concilium.....	10
1.2. Motu Proprio Sacram liturgiam.....	12
1.3. Instrukce Inter oecumenici.....	13
1.4. Instrukce Tres abhinc annos.....	16
1.5. Instrukce Eucharisticum mysterium.....	17
1.6. Instrukce Comme le prévoit.....	19
1.7. Instrukce Liturgicae instaurationes.....	22
1.8. Apoštolský list Vicesimus quintus annus.....	23
1.9. Instrukce Varietates legitimae.....	24
1.10. Instrukce Liturgiam authenticam.....	26
1.11. Motu proprio Summorum pontificum.....	28
1.12. Motu proprio Magnum principium.....	29
2. Obnovená liturgie v Česku.....	31
2.1. Stručný průběh procesu zavádění obnovené liturgie v Česku.....	31
2.2. Recepce obnovené liturgie v Česku.....	33
3. Slavení liturgie ve společenství podle Katechismu katolické církve.....	35
3.1. Pojetí společenství.....	35
3.2. Činná nebo pouze niterná účast na liturgii.....	35
II. Praktická část.....	37
4. Příprava rozhovorů.....	37
4.1. Představení místního společenství - cílové skupiny rozhovorů.....	37
4.2. Metoda, stanovení cílů rozhovoru a formulace otázek.....	38
5. Obsah jednotlivých rozhovorů.....	40
5.1. Jan.....	40
5.2. Michal.....	41
5.3. Lukáš.....	41
5.4. Martin.....	43
5.5. Jiřina.....	43
5.6. Kateřina.....	44
5.7. Petr.....	45
5.8. Marek.....	46
5.9. Jana.....	47
5.10. Marie.....	47
6. Zhodnocení rozhovorů.....	49
6.1. Nejčastěji zmíněné přínosy.....	49
6.2. Odpovědi v kontextu.....	49
6.3. Závěrečné poznámky k praktické části.....	52
Závěr.....	54
Seznam použitých zkratk.....	56

Seznam literatury	57
Prameny	57
Monografie.....	58
Příspěvky ve sbornících.....	59
Internetové zdroje	59

Úvod

Je tomu deset let, co bylo tehdejším papežem Benediktem XVI. oficiálně opět umožněno liturgické slavení v mimořádné formě římského ritu, tedy podle misálu Jana XXIII. z roku 1962. I v Česku jsou věřící, kteří tuto formu preferují, ale je nejasné, nejspíš vzhledem k jejich malému počtu, jaké jsou jejich motivace a co jim tato forma slavení přináší. Mnohdy můžeme slyšet, že ti věřící, kteří takovou formou liturgii slaví, nesouhlasí s učením 2. vatikánského koncilu, chtějí konzervovat církev v první polovině 20. století a další podobné úvahy, které sice odpovídají názorům některých jedinců, ale z autorovy vlastní zkušenosti zdaleka nerepresentují názor všech těchto věřících, a dost možná ani jejich většiny.

Tematika koncilní obnovy byla mnohokrát pojednávána, ale tato práce je dle dostupných informací první, která se snaží prakticky uchopit, proč některým věřícím obnovená liturgie v současné podobě nevyhovuje, a jaké jsou tedy důvody, které je vedou k preferenci její starší formy.

Práce se skládá ze dvou částí. První část představí obsah těch pasáží církevních dokumentů, které měly významný vliv na pokoncilní změny liturgie, dále ukáže, jak proběhla a byla přijata liturgická reforma v Česku a shrne, jak se liturgická obnova promítla do současné podoby Katechismu katolické církve v porovnání s jeho předkoncilní verzí. Druhá část pojedná o rozhovorech, které autor práce povede s některými z věřících. Následně budou závěry těchto rozhovorů zasazeny do kontextu s pokoncilní naukou o slavení liturgie.

Cílem první části je poskytnout podklady pro vyhodnocení praktické části. Cílem praktické části pak je podat výčet nejčastěji zmiňovaných přínosů a vyhodnotit, v jakém vztahu jsou tyto důvody k učení koncilu a KKC. Celkovým záměrem práce je poskytnout základ, i když velmi skromný, pro budoucí promýšlení pastorace této skupiny věřících a zamezit předsudkům.

I. Teoretická část

1. Pokoncilní změny v liturgii podle církevních dokumentů

Nejprve si ukážeme vývoj liturgie, který proběhl od vydání misálu Jana XXIII. v roce 1962 do dnešní doby. Než přistoupíme k představení obsahu jednotlivých instrukcí a dalších dokumentů, které měly významný vliv na současnou podobu liturgie, je třeba se zabývat obsahem konstituce *Sacrosanctum Concilium*, která vytyčila budoucí reformu liturgie. Budou zde však shrnuty pouze základní obrysy praktických změn pro mešní obřady, které konstituce navrhuje. Koncilnímu rozhodnutí ohledně liturgické reformy předcházely události spojené s liturgickým hnutím, ale tomu se tato práce nevěnuje. I následující dokumenty jsou rozebrány jen co do jejich praktického přínosu pro mešní liturgii a ostatní prvky, jako je například liturgie hodin nebo změny v kalendáři, zůstanou nepovšimnuty.

1.1. Konstituce *Sacrosanctum Concilium*

Posvátný sněm druhého vatikánského koncilu hned v úvodu konstituce o posvátné liturgii vysvětluje, proč se rozhodl zasadit se o rozvoj a obnovu liturgie. Jde o prohloubení křesťanského života, proces aktualizace, ekumenickou snahu a podporu evangelizace¹. Cílem samotného textu konstituce není liturgii ihned změnit, ale připomenout „zásady týkající se rozvoje a obrody liturgie a stanovit praktické směrnice“ především pro římský ritus². Zvlášť velký důraz je kladen na aktualizaci³. Konstituce byla vyhlášena 4. prosince 1963.

Koncil připomíná význačnost liturgie, která je dílem Krista kněze a jeho těla, církve, a žádná jiná činnost církve se jí nevyrovná. Je vrcholem a zdrojem činnosti církve.⁴

¹ Srov. SC 1.

² SC 3.

³ Srov. SC 4.

⁴ Srov. SC 7 a 10.

Argumentace pro liturgickou obnovu je taková, že ty složky liturgie, které nejsou neměnné, je potřeba „měnit, jestliže do nich proniklo něco, co docela neodpovídá vnitřní povaze liturgie, nebo jestliže zastaraly“. Obřady a text mají být upraveny tak, aby byly pro lid snadno srozumitelné a mohl mít na nich plnou, činnou účast.⁵

Lid je mocí křtu a všeobecného kněžství oprávněn a zavázán k plné, uvědomělé a činné účasti na liturgických úkonech. Je to nezbytný zdroj, ze kterého mají věřící čerpat křesťanského ducha. Aby se duchovní správcové mohli o takovou účast věřících na liturgii snažit, je potřebné postarat se o jejich liturgické vzdělání.⁶ Lid se má aktivně účastnit nejen vnitřně, jako tomu bylo doted, ale i formou recitace aklamací, odpovědí a zpěven žalmů, antifon a písni.⁷

Kromě činné účasti věřících je další znatelnou změnou požadavek na jednoduchost, stručnost a srozumitelnost obřadů.⁸ Mešní řád má být upraven tak, aby „jasněji vynikl vlastní smysl jednotlivých částí i jejich vzájemný vztah a aby se věřícím usnadnila zbožná a činná účast“. Obřady tedy mají být zjednodušeny, zdvojené části vynechány a mají se navrátit ty části, které během historického vývoje ritu zanikly.⁹

Dalším významným požadavkem koncilu je, „ať se při bohoslužebných úkonech čte více z Písma svatého a to v rozmanitějším a přiléhavějším výběru“. ¹⁰ A ať „se vždycky během určitého počtu let přečtou lidu nejdůležitější části svatého Písma“. ¹¹

S bohatěji prostřeným stolem Písma se také pojí doporučení pro sestavování homilie, „v níž se na základě posvátných textů vykládají tajemství víry a pravidla křesťanského života během liturgického roku“. ¹²

Je také doporučeno „poskytnout více místa (národnímu jazyku) zvláště ve čteních a připomínkách, v některých modlitbách a zpěvech“. Tato část má obzvláště pomoci, aby se věřící mohli aktivně účastnit, jak bylo řečeno v čl. 14, 21 a 31. ¹³ Aktivní účasti mají napomoci i následující směrnice umožňující přizpůsobení liturgie specifickým

⁵ SC 21.

⁶ Srov. SC 14.

⁷ Srov. SC 30 a 31.

⁸ Srov. SC 34.

⁹ Srov. SC 50.

¹⁰ SC 35.

¹¹ SC 51.

¹² SC 52.

¹³ SC 36.

národním tradicím. Pokud jsou některé zvyklosti národů slučitelné se zásadami liturgického ducha, je možno je přijmout do liturgie. Ruší se tak dosavadní striktní jednota ritu ustanovená Tridentským koncilem a mění se na požadavek podstatné jednoty ritu, tedy že některé prvky mohou být upraveny nebo přidány, ale nesmí změnit podstatu římského ritu. Pokud jsou potřeba rozsáhlejší úpravy, je třeba návrhy předložit Apoštolskému stolci ke schválení.¹⁴

Jednou z obnovených částí liturgie, která by měla být sloužena v národním jazyce, jsou přímlyvy, tedy společná modlitba věřících.¹⁵

Co se týká samotného přijímání, je doporučeno, aby věřící přijímali ze stejné oběti na podporu dokonalejší účasti na mši, a také se stanovují zatím velmi přísné podmínky pro občasné přijímání pod obojí ve výjimečných situacích.¹⁶

Jedna z posledních směrnic, které výrazně ovlivňují budoucí liturgickou obnovu, je zatím velmi opatrné doporučení koncelebrace ve výjimečných situacích či s povolením ordináře.¹⁷

Další obsah této konstituce se týká převážně dalších oblastí liturgie jako modlitby breviáře nebo vysluhování dalších jednotlivých svátostí.

Výše stručně shrnuté články konstituce jsou podrobně aplikovány v dokumentech, které budou pojednány v následujících kapitolách práce. Jednotlivé dokumenty byly vydány jako instrukce ke správnému zavádění konstituce SC.

1.2. Motu Proprio Sacram liturgiam

Apoštolský dopis Pavla VI. *Motu Proprio Sacram liturgiam* z 25. ledna 1964, je významný zřízením komise „Consilium ad exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia“ (dále Consilium) v čele s Annibalem Bugninim, která má za úkol co nejlépe včlenit do liturgie předpisy konstituce SC. Zároveň vyhláší 11 bodů, které vstupují v platnost již od první neděle postní 16. února 1964. Především jde o články SC 15, 16

¹⁴ Srov. SC 37-40.

¹⁵ Srov. SC 53.

¹⁶ Srov. SC 55.

¹⁷ Srov. SC 57.

a 17 o výuce liturgiky na teologických fakultách, dále články 45 a 46 o zřízení diecézní liturgické komise a komisí pro hudbu a umění. Pro samotný průběh liturgie je pak významný bod 3, který přikazuje homilii v průběhu mše každou neděli a o svátcích. Body 4 a 5 se týkají slavení svátosti biřmování, která má být primárně vložena do mše a stejně tak požehnání ve svátosti manželství se má udělovat ve mši. Ostatní body se týkají převážně modlitby officia.¹⁸

1.3. Instrukce *Inter oecumenici*

Necelý rok po vyhlášení konstituce SC se církvi dostává konkrétních instrukcí k provedení změn v liturgii v podobě Instrukce *Inter Oecumenici* z pera komise Consilium. Instrukce vyšla 26. září 1964 a v platnost vstoupila první neděli postní, 7. března 1965. Cílem práce Consilia bylo zpracovat směrnice konstituce SC, zvážit interpretaci tohoto dokumentu a připravit jeho vhodné uvedení do praxe. Instrukce přesněji definuje funkci biskupských konferencí v liturgických záležitostech, plněji vysvětluje principy popsané ve všeobecných zásadách SC a také určuje, které prvky je možné ihned uplatnit ještě před revizí liturgických knih.¹⁹ Níže se budeme věnovat především těm částem, které se nejvíce dotýkají samotného průběhu mešní liturgie.

Části mše, které již zpívá schola nebo lid, kněz sám potichu nečte, ale zpívá je společně s ostatními na základě SC 28, že každý věřící má v rámci své funkce konat jenom to, ale i všechno to, co mu přísluší. Podobně si kněz sám potichu nečte čtení a evangelium, ale pokud čte jáhen či lektor, sedí na svém místě a před evangeliem požehná kadidlo a požehná jáhnovi.²⁰

V rámci požadavku na zjednodušení ritu ze SC 34 byl redukován počet úklon oltáři, zjednodušilo se okuřování a bylo vypuštěno líbání rukou a podávaných objektů.²¹

¹⁸ Srov. PAVEL VI. Apoštolský list vydaný z vlastního rozhodnutí *Sacram liturgiam*. In *Acta Apostolicae Sedis* 56. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1964. S. 139-144.

¹⁹ Srov. *Inter Oecumenici*, Instrukce Posvátné kongregace ritů z 26. září 1964, čl. 2-3. In *Acta Apostolicae Sedis* 56. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1964. S. 877-900.

²⁰ Srov. *ibid.*, čl. 32-33, 48a, 52.

²¹ Srov. *ibid.*, čl. 36.

Nově je také umožněna bohoslužba slova představená v SC 35 §4. Smí jí předsedat jáhen nebo řádně ustanovený laik o nedělích a svátcích s vědomím místního ordináře, pokud není zrovna přítomen kněz. Bohoslužba slova pak zahrnuje čtení, evangelium, žalm, jáhen si může připravit homilii, laik může přečíst knězem připravenou homilii a celý obřad končí přímluvami a modlitbou Páně. Podobné bohoslužby mohou probíhat při vigiliích před významnými svátky.²²

Na základě SC 50 dochází v mešním řádu k mnoha změnám a zjednodušením. Z modlitby u paty oltáře na začátku mše je vypuštěn žalm 42, tichá modlitba (*secreta*) se recituje nahlas a doxologie (skrže něho a s ním a v něm) se také recituje nahlas. V průběhu doxologie bylo původně pět žehnání kalicha křížem a úklona na závěr, což je nyní nahrazeno tím, že kněz drží po celou dobu kalich s hostií lehce pozdvižené a lidé na závěr odpovídají „Amen“. Modlitbu Páně se nově mohou věřící modlit společně s knězem v národním jazyce, pokud jde o recitovanou mši, nebo zpívat společně s knězem v latině, pokud jde o mši zpívanou a pokud tak dovolí místní církevní autorita a schválí potřebné nápěvy, mohou zpívat s knězem i v národním jazyce. Dodatek k modlitbě Páně se má recitovat nahlas nebo zpívat. Kněz při podávání eucharistie říká zkráceně jen „Tělo Kristovo“ a věřící nově odpovídá „Amen“. Na závěr mše sv. bylo také vypuštěno závěrečné evangelium (Jan 1) a modlitby Lva XIII. (tyto modlitby se skládaly ze série 3× Zdravas Maria, Zdravas Královno, krátké modlitby, modlitby Svatý Michaeli Archanděli a na závěr vzývání srdce Ježíšova).²³

Konstituce SC mluví v článku 51 o bohatěji prostřeném stole Božího slova. Vidíme, že spolu s tím se podle instrukce mění i způsob, jakým je Boží slovo při liturgii čteno. Pokud je lid přítomen bohoslužbě, čtou se čtení a evangelia vždy směrem k lidu od ambonu nebo okraje presbyteria. Pokud se při zpívané mši čtou čtení a evangelium v národním jazyce, mají být pouze recitovány. Čtení může číst kvalifikovaný lektor a evangelium má číst jáhen nebo druhý kněz.²⁴

Homilie má být součástí každé nedělní mše a povinných svátků, pokud se obřadu účastní lid. V jiných dnech je homilie doporučena, zejména v adventu a postu, kdy

²² Srov. *ibid.*, čl. 37-38.

²³ Srov. *ibid.*, čl. 48.

²⁴ Srov. *ibid.*, čl. 49-51.

chodí do kostela více lidí. Homilie má být výkladem Písma se zřetelem na specifické potřeby posluchačů a to buďto některého z čtení při dané mši nebo jiného biblického textu v mešním obřadu. Zde instrukce jen lehce rozvíjí původní směrnici ze SC 51.²⁵

Podle SC 52 se pak znovu do liturgie zavádí přímluvy a to konkrétně před obětování. Celebrant vede modlitbu na začátku a na závěr přímluv a jednotlivé přímluvy čte jáhen, zpěvák nebo vhodný ministrant.²⁶

Jednoznačně nejvýznamnější změna je pak postupné zavádění národního jazyka do liturgie, jak to předepisuje SC 54. Tato instrukce konkrétně povoluje užití národního jazyka při čtení, evangeliu, žalmech a přímluvách. Přeloženy mohou být zpěvy a modlitby Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus-Benedictus, Agnus Dei, vstupní zpěvy, zpěvy při obětování a přijímání a antifony a zpěvy mezi čteními. Stejně tak mají být do národního jazyka přeloženy aklamace, pozdravy, formulace dialogů, „hle Beránek Boží“, „Pane, nejsem hoden“, „Tělo Kristovo“ při přijímání a modlitba Páně s úvodem a dodatkem. Tato instrukce ještě stanovuje, že misály mají obsahovat kromě národního jazyka i latinský originál. Svatý stolec může dát svolení k překladu i těch částí, které se modlí kněz sám. Na závěr je uvedena poznámka, že kněží mají dbát na to, aby věřící uměli recitovat a zpívat příslušné části mše i latinsky.²⁷

Následující velké části dokumentu se týkají ostatních svátostí a modlitby officia, což jsou témata, kterým se v této práci nevěnuji. Na závěr instrukce je ale ještě část o architektuře kostela se zřetelem k činné účasti věřících. Kostely mají být vystavěny, nebo ty staré upraveny, tak, aby umožnily činnou účast věřících. Hlavní oltář má stát samostatně, aby jej bylo možno obcházet a sloužit tak čelem k lidu, a má být centrálně umístěn, aby k němu přirozeně směřovala pozornost celého shromáždění. Také má být kolem oltáře dostatek prostoru pro průběh obřadu. Křesla pro kněze a ministranty mají být umístěna viditelně, aby bylo jasné, že celebrant předsedá celému shromáždění, ale pokud by kněžské křeslo mělo být za oltářem, pak nemá připomínat biskupský trůn. Počet bočních oltářů má být minimalizován a ideálně by měly být v bočních kaplích mimo hlavní loď kostela. Svatostánek by měl být umístěn uprostřed hlavního oltáře,

²⁵ Srov. *ibid.*, čl. 53-54.

²⁶ Srov. *ibid.*, čl. 56.

²⁷ Srov. *ibid.*, čl. 57-59.

nebo na význačně umístěném bočním oltáři, případně na jiném patřičně vyzdobeném místě. Čtení Písma má probíhat od ambonu umístěného tak, aby na něj věřící dobře viděli a mohli lektora dobře slyšet.²⁸

1.4. Instrukce *Tres abhinc annos*

Tři roky po *Inter oecumenici* vychází druhá instrukce ke správnému zavádění konstituce SC, *Tres abhinc annos*. Vznikla na základě doporučení od různých biskupů zaslaných Consiliu, a tak po pečlivém zvážení a schvalovacím procesu vyšla další sada instrukcí, která má ještě více zvýšit účast věřících a učinit obřady ještě jasnějšími a snazšími na porozumění. Úpravy zde zmíněné mají za cíl dosáhnout specifitější aktualizace a měřitelného pokroku liturgické reformy.²⁹

Co se týká mešního řádu, dochází podle této instrukce k následujícím změnám.

„Celebrant pokleká pouze, pokud k oltáři, na kterém je svatostánek s proměněnými hostiemi, přichází, nebo od něj odchází. Dále pokleká po pozdvihování hostie a kalicha, po doxologii na konci kánonu, při přijímání před slovy ‚Chléb nebeský přijmu a jméno Páně vzývati budu‘ a po přijímání věřících po uložení zbývajících hostií do svatostánku. Všechna ostatní pokleknutí kněze jsou vypuštěna.“³⁰ Tím se snížil počet pokleknutí na polovinu z původních šestnácti.

„Celebrant dává polibek oltáři pouze na začátku mše při slovech ‚Prosíme tě, Pane, pro zásluhy tvých Svátých‘ a na konci před závěrečným požehnáním a propuštěním věřících. Jinak se polibek oltáři vypouští.“³¹

Po obětování chleba a vína jsou vypuštěny znaky kříže kalichem a patenou a patena s hostií zůstává na korporálu před přijímáním i po něm.³²

Při mších s lidem může celebrant číst kánon nahlas, i když nemá koncebranta.

²⁸ Srov. *ibid.*, čl. 90-96.

²⁹ Srov. *Tres abhinc annos*, Instrukce Posvátné kongregace ritů ze 4. května 1967, úvod. In *Acta Apostolicae Sedis* 59. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1967. S. 442-448.

³⁰ *Ibid.*, čl. 7.

³¹ *Ibid.*, čl. 8.

³² Srov. *ibid.*, čl. 9.

Po *Sanctus* během modlitby „Te Ígitur“ udělá kněz jen jedno znamení kříže rukou nad obětními dary během slov „Přijmi a požehnej † tyto dary, tuto oběť svatou a nekrvavou“. ³³ Co se týká redukce znamení kříže nad kalichem a chlebem v průběhu eucharistické modlitby, toto je jediné znamení, které z původních 22 zbylo.

Celebrant má povoleno nedržet palec a ukazováček u sebe od proměňování do purifikace, a pokud by mu na prstech ulpěla částička eucharistie, má si jen prsty o sebe otřít nad patenou. ³⁴

Také je změněn průběh obřadu těsně před přijímáním. Celebrant vyznává „Pane, nejsem hoden“ společně s ostatními věřícími a už ne potichu sám. Také odpadají další modlitby a výňatek z žalmu mezi přijímáním těla a krve a namísto toho ihned po přijetí jde udílet přijímání lidem. Po přijímání má následovat buď chvíle ticha, recitace žalmu, nebo zpěv modlitby chval. ³⁵

Pořadí úkonu propuštění lidu a závěrečného požehnání se nově mění, takže požehnání je těsně před propuštěním a z původních obřadů ke konci mše je ještě jistým způsobem zachována modlitba „Svatá Trojice, necht' se ti líbí služba poddanosti mé“, kterou má celebrant doporučeně recitovat potichu při odchodu od oltáře a kterou se dříve kněz modlil těsně před požehnáním. ³⁶

1.5. Instrukce *Eucharisticum mysterium*

Velmi záhy po instrukci *Tres abhinc annos* vychází instrukce o eucharistické bohoslužbě, jejímž záměrem je „nejenom zdůraznit obecné principy, jak instruovat lidi o eucharistii, ale také učinit snáz pochopitelnými znaky liturgie, podle kterých poznáváme, že je slavena jako památka Páně a uctívána jako trvalá svátost v církvi“. ³⁷

Instrukce v některých bodech opakuje, co již bylo sděleno v konstituci SC. Např. že Kristus je přítomen ve shromáždění věřících, v Písmu čteném při liturgii, v osobě kněze

³³ Srov. *ibid.*, čl. 11.

³⁴ Srov. *ibid.*, čl. 12.

³⁵ Srov. *ibid.*, čl. 13, 15.

³⁶ Srov. *ibid.*, čl. 16.

³⁷ Srov. *Eucharisticum mysterium*, Instrukce Posvátné kongregace ritů z 25. května 1967, čl. 4. In *Acta Apostolicae Sedis* 59. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1967. S. 539-573.

a „par excellence“ pod způsoby chleba a vína (SC 7), a proto mají kněží dbát na to, aby se věřící účastnili celé mše (SC 56). Podobně připomíná potřebu činné účasti věřících na liturgii, aby si tito uvědomili, že při mši obětují nejenom skrze ruce kněze, ale i sami sebe (SC 48).³⁸ Dále pokračují nové instrukce.

Aby se zamezilo rozptylování věřících v průběhu liturgie a narušení společenství, může být v jednom kostele ve stejný čas o nedělích a svátcích sloužen pouze jeden obřad a to nejenom mešní, ale nesmí probíhat ani křest, pokud není zasazen právě do oné mešní liturgie. Pokud chce nějaký kněz sloužit mši ve stejný čas, má koncebrovat. Totéž se má uplatňovat i pro všední dny, nakolik je to jen možné.³⁹

Věřící mají být poučováni o své sounáležitosti s ostatními věřícími i napříč celou církví. To se potom promítá i do přijímání cizinců, turistů a imigrantů do společenství místní církve při slavení liturgie. Kněží by jim měli umožnit účast na stejném slavení a měly by být učiněny kroky, aby mohli věřící zpívat společně v latině ty části mše, které jim náleží (SC 54).⁴⁰

Instrukce připomíná směrnice z *Inter Oecumenici* ohledně architektury a vnitřního uspořádání kostela a k tomu dodává, že je třeba dbát na to, aby se při reorganizaci liturgického prostoru nezničily cenné památky církevního umění a bylo postupováno s opatrností.⁴¹

Tato instrukce je již překonaná např. v bodě, kdy přijímání má udílet především celebrant a mohou mu v případě potřeby pomoci ostatní kněží a jáhni.

Nalezneme zde i přesný aktualizovaný výčet toho, kdo a za jakých okolností má povoleno přijímat pod obojí. Přijímání pod obojí je vnímáno jako dokonalejší forma, i když se tím nepopírá učení Tridentského koncilu, že i pod jednou způsobou zcela přijímáme celého Krista. Instrukce stanovuje, že přijmout pod obojí může poměrně limitovaná skupina lidí za dost výjimečných situací. Např. nově pokřtění při křestní mši, nově birmovaní, nově vysvěcení, misionáři při mši, kdy jsou vysláni na misie, nevěsta a ženich při svatbě, jáhen, podjáhen a ministranti při slavné nebo pontifikální mši

³⁸ Srov. *ibid.*, čl. 9, 10, 12.

³⁹ Srov. *ibid.*, čl. 17.

⁴⁰ Srov. *ibid.*, čl. 19.

⁴¹ Srov. *ibid.*, čl. 24.

a podobně. Jedinou větší výjimku tvoří koncelebrované mše, kde přijímají všichni, kdo se aktivně podílejí na liturgické službě.⁴²

Samotné přijímání věřících může probíhat buď ve stoje, nebo v kleče a rozhodnutí je na místní biskupské konferenci. Na znamení bratrského společenství by měl být přijat způsob, který lidu sdělí místní kněz. Pokud probíhá přijímání ve stoje, měli by věřící ve frontě ve vhodný čas provést úkon úcty k eucharistii, aby tak nahradili chybějící klečení.⁴³

Zajímavá je proměna situace v oblasti koncelebrace za 4 roky. Zatímco v SC koncil jen opatrně připomíná praxi koncelebrace ve východních církvích a povoluje ji na zelený čtvrtek při svěcení olejů, při biskupských synodách nebo koncilech, při svěcení opata a se svolením ordináře při konventní mši nebo shromáždění kněží (SC 57), tak zde už Consilium mluví o koncelebraci jako o vyjádření jednoty oběti a kněžství a jako o význačné manifestaci jednoty lidu. Také popisuje, že koncelebrace „symbolizuje a posiluje bratrské pouto kněžství“. Je zde dokonce vyjádřeno, že je žádoucí, aby, pokud tomu nic nebrání, byla eucharistie slavena tímto eminentním způsobem. Mají se akorát vzít v potaz pastorační potřeby věřících, protože by se mohlo stát, že za určitých okolností by byla pro věřící koncelebrace nevhodná.⁴⁴

V porovnání se SC 24 tato instrukce mění preference při volbě umístění svatostánku v liturgickém prostoru. Kde je to možné, měl by být přesunut do boční kaple, aby takové umístění usnadnilo osobní modlitbu a adoraci svátosti uchovávané ve svatostánku. Kde to možné není, zůstává doporučení SC, aby byl svatostánek na prominentním místě na hlavním oltáři, případně na jiném bočním oltáři.⁴⁵

1.6. Instrukce *Comme le prévoit*

Stejně jako u instrukce *Eucharisticum Mysterium* z předchozí kapitoly nejde o jednu z pěti hlavních instrukcí ke správnému zavádění konstituce SC. Dokonce nebyla nikdy zveřejněna v latině a publikována v *Acta Apostolicae Sedis*, ale můžeme ji nalézt

⁴² Srov. *ibid.*, čl. 32.

⁴³ Srov. *ibid.*, čl. 34.

⁴⁴ Srov. *ibid.*, čl. 47.

⁴⁵ Srov. *ibid.*, čl. 53.

v oficiálním periodiku *Notitiae* ve francouzštině a byla publikována i v dalších pěti národních jazycích. Komise *Consilium* vydala tuto instrukci (25. ledna 1969), aby stanovila některé důležité praktické i teoretické principy procesu překladu liturgických textů. Tato pravidla mají posloužit jako vodítko těm, kdo mají na starost překlad a schválení textů, aby se tak usnadnil proces potvrzení překladů ze strany Svatého stolce a dosáhlo se větší jednoty praxe.⁴⁶ Dokument je rozčleněn do tří částí: Obecné principy, Konkrétní úvahy a závěrečnou část, která se věnuje překladatelským komisím.

V úvodních bodech první části je vyjádřena hlavní problematika překladu liturgických textů. V nich totiž nejde jen o běžnou komunikaci, ale Ježíš hovoří k lidu a lid skrze Ducha Svatého odpovídá svému Pánu. Cílem překladů pak má být snaha „věrně předat daným lidem v jejich jazyku to, co prostřednictvím původního textu chtěla církev předat jiným lidem v jiné době“. Musí proto být brán v potaz celý kontext tohoto předávání a musí se hledět na samotnou zprávu, která má být sdělena, na mluvčího, příjemce, a musí být zohledněn i styl textu. Nelze se tedy zaměřit pouze na překlad významu jednotlivých slov.⁴⁷ Dále je v této části upozorněno na mnoho překladatelských nástrah jako například vývoj významu slov napříč staletími, rozdíly v psaném a mluveném projevu, kladení důrazů, překlad poetických pasáží a v neposlední řadě rozlišování literárních žánrů a jejich vliv na volbu překladatelského přístupu. Vzhledem k tomu, že byl dokument psán v národních jazycích, je mnohdy uveden názorný příklad vhodného nebo nevhodného překladu pro jednotlivé případy.⁴⁸

Ve druhé části je odstupňovaná věrnost překladu dle typu textu. Texty pro bohoslužbu slova mají být vždy přeloženy bez jakýchkoliv parafrází nebo vysvětlujících frází, i kdyby bylo textu těžké porozumět. Vysvětlení má být ponecháno na katechezi a homilii.⁴⁹ Podobně svátostné formulace jako konsekrační modlitby, anafory, preface a exorcismy mají být věrně přeloženy bez variací, vynechávání nebo vsuvek. Na druhou stranu vstupní modlitby, modlitby nad dary, atp. mají být přeloženy volněji, především tak, aby byly zachovány původní myšlenky a nemělo by být užíváno pompézního

⁴⁶ Srov. *Comme le prévoit*, Instrukce Posvátné kongregace ritů z 25. ledna 1969, čl. 1-4. In *Notitiae* 5. Vatikán: Città del Vaticano, 1969. S. 3-12.

⁴⁷ Srov. *ibid.*, čl. 5-7.

⁴⁸ Srov. *ibid.*, čl. 8-29.

⁴⁹ Srov. *ibid.*, čl. 31.

jazyka.⁵⁰ U aklamací je zase podstatné, aby byla zachována zvučnost a rytmus. Největší volnost je potom dána u liturgických hymnů, kde se klade větší důraz na rytmus a pravidla poezie daného jazyka, a tak se dá na doslovný význam už jen těžko hledět.⁵¹

V poslední části autoři dávají pravidla pro práci překladatelských komisí. Ty mají zahrnovat odborníky z různých oborů včetně hudebního, text se má před schválením zkoušet v lokálních komunitách a v neposlední řadě bylo stanoveno, že pokud se dělá překlad pro jazyk, kterým se mluví v mnoha zemích, má být složena mezinárodní komise, která připraví pro tento jazyk jeden společný překlad.⁵²

K otázce liturgických překladů se v únoru 2014 na konferenci v Římě k výročí SC vyjádřil australský kardinál George Pell, který aktuálně slouží jako prefekt Ekonomického sekretariátu, je členem Rady kardinálů, ale především se významně podílel na přípravě nového překladu římského misálu pro anglicky mluvící církve a dříve byl také poradcem Kongregace pro bohoslužbu a svátosti pro anglické překlady. Kardinál se domnívá, že ač dokument dobře pokrýl problémy, se kterými se liturgické překlady potýkají, jeho instrukce jsou příliš volné a snaží se uspokojit všechny strany. Poukázal i na problém rozšířený v anglicky mluvící církvi, totiž že dokument byl redukován na princip *dynamické ekvivalence* známé jako princip *myšlenka za myšlenku*, která ale vyústila v poměrně volné překlady. Svůj komentář uzavřel slovy, že instrukce měla vznešený cíl, ale skončila s nejistým dočasným statusem a obsahovala sice i průkopnické myšlenky, ale z důvodu nedostatku zkušeností je nedokončená a do jisté míry zavádějící. Výsledky, které přinesla, jsou podle kardinála neuspokojivé.⁵³ Toto je ale jen názor jedné strany, existují samozřejmě i jiné pohledy.

⁵⁰ Srov. *ibid.*, čl. 33-34.

⁵¹ Srov. *ibid.*, čl. 35-37.

⁵² Srov. *ibid.*, čl. 38-43.

⁵³ Srov. PELL, George. *Cardinal Pell's Address to Sacrosanctum Concilium Conference: Liturgical Translations and two instructions* (21. 2. 2014) [2017-12-05].
<<https://zenit.org/articles/cardinal-pell-s-address-to-sacrosanctum-concilium-conference/>>

1.7. Instrukce *Liturgicae instaurationes*

Třetí instrukce ke správnému zavádění konstituce SC vychází o další 3 roky později. Důvodem je, že někteří byli příliš nedočkaví ohledně dokončení liturgické obnovy, a tak přicházeli se svými vlastními úpravami a vylepšeními, i když SC 22 §3 takové jednání jasně zakazuje. Dokument v úvodu zdůrazňuje, že biskup hraje centrální roli v liturgické obnově v rámci diecéze. Následující principy mají posloužit biskupům, aby oni mohli efektivněji aplikovat liturgické normy a obnovit řád liturgie.⁵⁴

První článek instrukce nic nenařizuje, ale pouze deklaruje, že v rámci liturgické obnovy nedochází k desakralizaci nebo sekularizaci liturgie, ale že jde pouze o její zjednodušení, usnadnění její srozumitelnosti. Toto vyjádření zřejmě přichází v reakci na kritiku tradičněji orientované části církve.⁵⁵

Druhý článek hovoří o bohoslužbě slova, která jednak nemá být oddělena v čase nebo místě od bohoslužby oběti. Také žádné texty Písma nemají být zaměňovány za čtení z jiné církevní nebo profánní literatury, kněz má vykládat Písmo lidu a lid nemá vést při homilii s knězem dialog. Také je zakázáno mít jen jedno biblické čtení ve mši. Ani liturgické texty nesmí být nijak upravovány, nemělo by z nich být nic vyjímáno ani k nim přidáváno.⁵⁶

Eucharistická modlitba je určena knězi z povahy jeho úřadu. Není přípustné, aby její části recitoval kdokoliv jiný.

Ohledně přijímání pod obojí *Consilium* doporučuje řádnou katechezi před přijímáním, aby věřící porozuměli významu takového přijímání. Nedoporučuje se předávání kalicha z ruky do ruky, nebo aby jednotliví věřící přistupovali sami ke kalichu, preferuje se namáčení. Též není doporučena tato forma přijímání v případě velkého počtu věřících. Eucharistii má podávat věřícím především kněz, jáhen a akolyta. Svatý stolec má možnost ustanovit i další osoby, ale bez tohoto povolení

⁵⁴ Srov. *Liturgicae instaurationes*, Instrukce Posvátné kongregace pro bohoslužbu z 5. září 1970, úvod. In *Acta Apostolicae Sedis* 62. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1970. S. 692-704.

⁵⁵ Srov. *ibid.*, čl. 1.

⁵⁶ Srov. *ibid.*, čl. 2, 3.

nesmí podávat přijímání nebo nosit nádoby, které eucharistii obsahují. Je také třeba dbát na to, aby kdokoliv, kdo dostane povolení podávat eucharistii, tak činil uctivě.⁵⁷

Eucharistie se má slavit v kostele a ne jinde, pokud tak nepovolí ordinář. A pokud ordinář povolí, tak musí jít o tohoto obřadu hodné místo a aby se eucharistie slavila na vhodném stole. Pokud je to jen možné, nemá slavení probíhat v jídelně nebo na jídelním stole.⁵⁸

Šest let po vyhlášení SC je stále potřeba velké úsilí v překladu liturgických knih. Musí být přeloženy celé a ostatní liturgické knihy, které se do té doby používaly, mají být potlačeny.⁵⁹

Od vydání této instrukce také pozbývají platnosti veškerá dřívější povolení pro experimentování v liturgii, protože již vyšel nový misál a pokud by měla být nějaká další experimentace potřeba, je pro ni nutné získat nové povolení a musí být pro ni nastavena pravidla a limity. Takový experiment by měli provádět pouze odborníci v malých skupinách a neměl by být veřejně propagován.⁶⁰

1.8. Apoštolský list *Vicesimus quintus annus*

Po instrukcích z konce 60. let bylo potřeba ponechat čas na získání praktické zkušenosti s reformovanou liturgií. Dlouhé čekání ukončil Jan Pavel II. právě vydáním tohoto apoštolského listu při příležitosti 25. výročí od promulgace SC, kterým začíná „nový proces postupného vyhodnocení, dokončení a upevnění liturgické obnovy“.⁶¹ Po úvodních kapitolách, ve kterých připomíná přínos konstituce, přechází tehdejší papež k otázkám praktické aplikace liturgické reformy.

Těžkosti se projeví v zásadně odlišných přístupech různých skupin věřících. Zatímco jedni nové liturgické knihy přijali bez zájmu, jiní je razantně odmítli, nebo naopak přesáhli svými experimenty povolené meze reformy a poškodili jednotu církve.

⁵⁷ Srov. *ibid.*, čl. 6.

⁵⁸ Srov. *ibid.*, čl. 9.

⁵⁹ Srov. *ibid.*, čl. 11.

⁶⁰ Srov. *ibid.*, čl. 12.

⁶¹ *Tisková zpráva k vydání instrukce Liturgiam authenticam* (7. 5. 2001) [2017-12-05].

<http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20010507_comunicato-stampa_en.html>

Mezi pozitivními výsledky papež vypočítává fakt, že díky reformě je skutečně bohatěji prostřený stůl Božího slova, Bible a liturgické knihy jsou přeloženy do nejrůznějších jazyků, a že se věřící aktivněji účastní bohoslužby. Vytýká ale i chybné aplikace liturgické reformy jako vynechávání a přidávání částí, užívání písní, které nevedou k víře, zneužívání všeobecného rozhršení a autorské pokusy některých kněží o vlastní eucharistické modlitby.⁶²

V následující kapitole papež pojednává o budoucnosti liturgické obnovy. Za nejdůležitější úkol považuje biblickou a liturgickou formaci kněží, která má započít v seminářích a pokračovat po celý život. Takto připravovaný kněz pak formuje i lid. Důležitá je i úprava liturgie pro různé kultury, což je otázka, kterou se posléze do detailu věnuje následující instrukce *Varietates legitimae*.⁶³

Pro následující vývoj je podstatné i papežovo zanícení pro nápravu liturgických překladů, které později vyústilo v instrukci *Liturgiam authenticam*. Papež tak v jedné z posledních kapitol poukazuje na odpovědnost, kterou nesou jednotlivé biskupské konference ohledně přípravy překladů liturgických knih. „Nadešel čas přemýšlet nad jistými obtížemi, které se objevily, čas napravit vady a nepřesnosti, dokončit částečné překlady...“

1.9. Instrukce *Varietates legitimae*

S odstupem více než dvou desetiletí vychází čtvrtá instrukce ke správnému zavádění konstituce SC. Věnuje se článkům SC 37-40 a podává tak normy ke složitému procesu inkulturace římského ritu.⁶⁴ Dokument je kromě úvodu a závěru členěn na 4 části. První část popisuje, jak je inkulturace přítomna v dějinách spásy, ve druhé části jsou nastíněny požadavky pro inkulturaci a až ve třetí a čtvrté části narazíme na prakticky zaměřené normy, které mají vliv na úpravy liturgie.

Mezi obecnými principy stojí připomenutí, že změny v rámci inkulturace může provádět Svátý stolec prostřednictvím Kongregace pro bohoslužbu a v rámci právních

⁶² Srov. JAN PAVEL II. Apoštolský list *Vicesimus quintus annus*, čl. 11-13. In *Acta Apostolicae Sedis* 81. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1989. S. 897-918.

⁶³ Srov. *ibid.*, čl. 15-16.

⁶⁴ Srov. *Varietates legitimae*, Instrukce Posvátné kongregace pro bohoslužbu a svátosti z 29. března 1994, úvod. In *Acta Apostolicae Sedis* 87. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1995. S. 288-314.

mezi jednotlivé biskupské konference, ale „žádný jiný člověk, i kdyby byl kněz, nesmí z vlastní iniciativy cokoliv v liturgii změnit, k ní přidat nebo z ní odebrat“.⁶⁵

Ve výčtu povolených úprav je na prvním místě uveden jazyk. I když dokument přímo neodkazuje na *Comme le prévoit*, vidíme zde podobné důrazy. Překlad do národního jazyka je základním pilířem. Dále má být brán zřetel na různé literární formy použité v liturgii, překlady mají být srozumitelné pro všechny účastníky, zpěvy rytmicky vhodné pro zpěv a aklamace zvučné. Překladatelé také musí zvážit vhodnost některých výrazů místního jazyka pro užití v liturgii.⁶⁶

Dalším liturgickým prvkem, který je vhodný pro úpravy v rámci inkulturace, je hudba. Protože se ovšem hudba více zapisuje do paměti než čtené slovo, je potřeba dbát na literární kvalitu textů a na to, aby byly biblicky a liturgicky inspirovány. Hudební nástroje pak musí „být vhodné nebo upravitelné pro posvátné užívání, být v souladu s důstojností místa modlitby a přispívat k pozvedání věřících“.⁶⁷

Co se týká gest, nesmí být měněna ta, která patří ke klíčovým obřadům svátostí a která jsou vyžadována pro jejich platnost. Také postoje a gesta celebranta musí vyjadřovat jeho funkci předsedajícího, ale postoje a gesta lidu mohou být upraveny pro různé kultury, nakolik budou odpovídat přístupu člověka k Bohu a pokud budou mít v rámci možností vztah k postojům a gestům z Bible. Rovněž tleskání a tanec mohou mít své místo v liturgii, pokud jsou projevem pravé modlitby a oběti.⁶⁸ Podobně umělecká díla mají umocňovat krásu budov a liturgických ritů a „to se týká i ztvárnění oltáře, ambonu, křtitelnice a všeho liturgického nábytku, nádob, oděvů a barev“.

Za povšimnutí stojí i zmínka o pobožnostech, které se často vyvíjely podle místních zvyků. Místní ordinář má pobožnosti organizovat, ale také očišťovat. Především se však pobožnosti nemají mísit s liturgií nebo ji snad nahradit, protože ta je jim nadřazená.⁶⁹

Proces inkulturace ale nezasahuje jen do slavení eucharistie. Ještě výrazněji mohou kulturní rozdíly vyniknout v dalších svátostech, zvláště těch, které se pojí s životními událostmi. V případě obřadů iniciace je potřeba pečlivě zvážit, zda některé prvky místní

⁶⁵ Srov. *ibid.*, čl. 37.

⁶⁶ Srov. *ibid.*, čl. 39 a 53.

⁶⁷ Srov. *ibid.*, čl. 40.

⁶⁸ Srov. *ibid.*, čl. 41-43.

⁶⁹ Srov. *ibid.*, čl. 45.

kulturní iniciace mohou být zakomponovány do křesťanského obřadu, ale nesmí být v protikladu k významu křesťanského pojetí iniciace. Ještě více se mohou využít místní zvyklosti u svátosti manželství za předpokladu, že „je jasně zachován křesťanský význam svatby, zdůrazněna milost svátosti a jsou vyzvednuty povinnosti manželů“. Podobně u obřadu pohřbu je možné převzít prvky z místní kultury, pokud v obřadech zůstane zjevné vyjádření víry ve zmrtvýchvstání a budou zachovány pravé hodnoty evangelia.⁷⁰

Ve zbývajících člancích je popsán proces přípravy návrhů inkulturace, jejich schvalování Svatým stolcem a jak je třeba postupovat v situacích, které si žádají větší zásahy do liturgických knih, než byly dosud naznačeny, a jak o nich mluví SC 40.

Na závěr pojednání o této instrukci se vracím ke konferenčnímu příspěvku kardinála Pella. Kardinál dokument chválí co do norem, které přinesl pro liturgický překlad. „Na rozdíl od předchozího liturgického inženýrství přivedl překladatele zpět k sofistikované práci přesných a srozumitelných překladů.“ Říká také, že jde o bohatý dokument hodný studia.⁷¹

1.10. Instrukce *Liturgiam authenticam*

V únoru 1997 tehdejší papež Jan Pavel II. požádal Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti, aby „podpořila proces liturgické obnovy tím, že kodifikuje závěry dlouhodobé spolupráce s biskupy v otázce liturgických překladů“.⁷² Výsledkem práce kongregace je právě tato instrukce, která se věnuje rozvedení pravidel souvisejících se článkem SC 36 o užití národních jazyků v textech římské liturgie.

V úvodu je předestřeno, že v některých zemích je potřeba nový liturgický překlad nebo jeho opravy. Chyby a vynechávky ve stávajících textech totiž v takových případech brání procesu inkulturace, který měl proběhnout a místní církve tak přichází o solidní základ pro plnější, zdravější a autentičtější obnovu. Proto kongregace stanovuje nová pravidla pro překlad liturgických textů, ať už jde o budoucí nové

⁷⁰ Srov. *ibid.*, čl. 56-58.

⁷¹ Srov. PELL, George. *Cardinal Pell's Address to Sacrosanctum Concilium Conference*.

⁷² Srov. *Tisková zpráva k vydání instrukce Liturgiam authenticam* (7. 5. 2001) [2017-12-05].

překlady, nebo opravy stávajících. Jsou při nich využity zkušenosti z let, které uplynuly od koncilu a během nichž bylo možné vidět řadu chyb, které by se neměly opakovat. Tato instrukce oficiálně nahrazuje všechny v této věci dříve vydané kromě *Varietates Legitimae*.⁷³

Dokument se v jednotlivých kapitolách věnuje pěti hlavním tématům: výběr jazyků vhodných k liturgickému užití, kritéria pro překlad liturgických textů, příprava překladů a ustanovení komisí, publikování liturgických knih a překlady textů proprii.

Normy jsou opravdu velmi detailní a konkrétní. Jako příklad témat mohu uvést otázky volby vhodného slovníku, užívání jmenných rodů, ekumenické korektnosti, zachování archaických a teologických výrazů, překladů citací z Písma, překladů modliteb a mnohé další.

Vzhledem k tomu, že chybná místa v překladu misálu jsou nezdědka kritizována tradičně laděnými věřícími v Česku, hodí se doplnit, že na revizi misálu podle požadavků instrukce *Liturgiam authenticam* se u nás soustavně pracuje od roku 2002. Práce původně začaly, protože dekret k vydání *editio typica tertia* vyzval biskupské konference k vydání nových verzí misálu podle nové typické edice, ale dekret také zmiňuje, že nové verze mají být ve shodě s latinským textem.⁷⁴ Zatím ale není jasné, kdy by mohla být práce dokončena, natož zda vůbec přes schvalovací proces biskupů projdou kýžené opravy překladových chyb jako např. úvodní pozdrav, úkon kajícího, proměňování nebo *pro multis*.⁷⁵

Na závěr pojednání o této instrukci se naposledy vracím k příspěvku kardinála Pella. Podle něj je výsledný dokument opravdu zásadní a nový anglický překlad misálu, který díky instrukci později vznikl, považuje za úžasný úspěch. Díky jeho příspěvku také máme vhled do praktického užití *ratio translationis* zmíněného v 9. článku této instrukce.⁷⁶ Opět jde jen o pohled jednoho kardinála a podobně smýšlejících věřících a nacházejí se i zcela opačné názory, které současný anglický liturgický překlad

⁷³ Srov. *Liturgiam Authenticam*, Instrukce Posvátné kongregace pro bohoslužbu a svátosti z 28. března 2001, čl. 6-8. In *Acta Apostolicae Sedis* 93. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 2001. S. 685-726.

⁷⁴ Srov. *Decretum de editione typica tertia*. Posvátná kongregace pro bohoslužbu a svátosti. Prot. N. 143/00/L.

⁷⁵ Srov. KOPEČEK, Pavel. *Dočkáme se Římského misálu?* Getsemany (prosinec 2013) [2017-12-05]. <<https://www.getsemany.cz/node/3084>>

⁷⁶ Srov. PELL, George. *Cardinal Pell's Address to Sacrosanctum Concilium Conference*.

ztracují, ale názor kardinála Pella zmiňují, protože je podobný tomu, který zaznívá ze skupiny, které se věnuje tato bakalářská práce.

1.11. Motu proprio *Summorum pontificum*

Skupina věřících, kterých se týká tato bakalářská práce, by byla jen těžko tak velká, nebýt tohoto apoštolského listu vydaného Benediktem XVI. Po třicet let byl pouze misál Pavla VI. z roku 1970 a jeho následné edice právně povoleným římským ritem. Starší misál Jana XXIII. z roku 1962 nebo starší edice byly de facto zakázány, protože praxe církevního práva je taková, že promulgace nové liturgické knihy ruší platnost té předchozí, a má se tak vždy používat nejnovější verze. Apoštolský list *Ecclesia Dei* Jana Pavla II. z roku 1988 sice za jistých okolností sloužení starého ritu umožňoval, ale to se nedá považovat za možnost dostupnou pro každého.

Papež v průvodním dopise uvádí několik důvodů pro své rozhodnutí. Nový misál a ten z roku 1962 by měly být vnímány v kontinuitě jako dva různé způsoby sloužení stejného ritu a neměly by být stavěny proti sobě. Dalším důvodem je také naděje, že by starší misál mohl pozitivně ovlivnit ten nový a naopak některé novější preface a noví světcí by mohli být přidáni do misálu staršího. V neposlední řadě zmiňuje i touhu po uzdravení ran na jednotě církve způsobených rozdělením s Kněžským bratrstvem svatého Pia X.⁷⁷ Jeden z papežových důvodů pro vydání *Summorum pontificum* je však v očích některých odborníků problematický. V průvodním dopise totiž uvedl, že starší misál nebyl nikdy právně zrušen, ale to by odporovalo výše popsané právní praxi církve.⁷⁸

Na základě tohoto rozhodnutí tak mohou věřící slavit mši podle misálu 1962 každý den kromě velikonočního tridua. Pouze pokud tyto mše chtějí sloužit členové institutu

⁷⁷ Srov. BENEDIKT XVI. *Dopis jeho svatosti Benedikta XVI. biskupům při příležitosti vydání apoštolského dopisu „motu proprio data“ Summorum pontificum.* (7. 7. 2007) [2017-12-05]. <https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/letters/2007/documents/hf_ben-xvi_let_20070707_lettera-vescovi.html>

⁷⁸ TICHÝ, Radek. *Byl Římský misál z r. 1962 zrušen?* (6. 7. 2017) [2017-12-05]. Výňatek překladu z anglického originálu: GLENDINNING, Chad. *Was the 1962 Missale Romanum Abrogated? A Canonical Analysis in Light of Summorum Pontificum.* Worship 85, 2011. <<http://www.liturgie.cz/clanky/byl-rimsky-misal-z-r-1962-zrusen.html>>

zasvěceného života nebo sdružení apoštolského života pořád, je potřeba získat povolení vyšších představených.⁷⁹ Skupiny věřících mohou žádat svého faráře o sloužení této mše, a pokud jim není vyhověno, mohou se obrátit na biskupa, který se má snažit jim vyhovět.⁸⁰ Za účelem slavení podle starší formy římského ritu je také možné zřídit osobní farnost.⁸¹

Letos uplynulo deset let od vydání *Summorum pontificum*. Na konferenci *Zdroj budoucnosti*, která se uskutečnila v německých Cáchách na přelomu března a dubna roku 2017 při příležitosti 10. výročí od vydání tohoto listu, vystoupil kardinál Sarah, prefekt Kongregace pro bohoslužbu a svátosti.⁸² Následující výňatek z jeho téměř hodinového příspěvku uvádím jako příklad plodů, které tento dokument církvi přinesl.

Ve farnostech, kde bylo možné zavést Motu proprio, faráři dosvědčují větší horlivost jak věřících, tak kněží ... také si všimli pozitivního dopadu na duchovní vývoj ve způsobu prožívání slavení liturgie podle řádné formy, zejména znovuobjevení postojů vyjadřujících adoraci nejsvětější svátosti: klečení, poklekání, apod., a také větší usebranost charakterizovanou posvátným tichem ... je nezbytné dokončit dvojjazyčné latinsko-vernakuální misálky, aby byla věřícím umožněna plná, vědomá, intimní a plodnější účast na eucharistickém slavení.⁸³

1.12. Motu proprio Magnum principium

Zatím poslední dokument, který má vliv na vývoj pokoncilní liturgie, je Motu proprio *Magnum principium*, které přináší změnu ustanovení v kánonu 838 Kodexu kanonického práva ohledně vydávání liturgických knih v dnešních jazycích. Podle upraveného kánonu se přenáší větší míra odpovědnosti v překladech liturgických knih

⁷⁹ Srov. BENEDIKT XVI. Apoštolský list vydaný z vlastního rozhodnutí *Summorum pontificum*, čl. 1-4. In *Acta Apostolicae Sedis* 99. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 2007. S. 777-781.

⁸⁰ Srov. *ibid.*, čl. 5 a 7.

⁸¹ Srov. *ibid.*, čl. 10.

⁸² Úřad zastával v době konference i v době odevzdání této bakalářské práce.

⁸³ SARAH, Robert. *Cardinal Sarah's address on the 10th Anniversary of "Summorum Pontificum"*. (31. 3. 2017) [2017-12-05]. <<http://www.catholicworldreport.com/2017/03/31/cardinal-sarahs-address-on-the-10th-anniversary-of-summorum-pontificum/>>

na místní biskupské konference. Překlady si organizují biskupové, schvalují výsledný překlad a Svatý stolec po přezkoumání klíčových textů schválený překlad potvrdí.⁸⁴

Dokument je příliš nový, než abychom mohli vidět jeho výsledky, ale zmíníme alespoň dvě pozoruhodné reakce, které byly zaznamenány v anglicky mluvícím světě, jenž je názorově rozdělen nad posledním anglickým překladem misálu z roku 2010. Biskupská konference Nového Zélandu *motu proprio* vítá a bude spolupracovat s ostatními anglicky mluvícími biskupskými konferencemi na možnosti alternativního překladu římského misálu.⁸⁵ Biskupská konference Anglie a Walesu ale nedávno přinesla pro tento plán znepokojivou zprávu od Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, že *Magnum principium* nemá zpětnou platnost. To je sice u práva běžná věc, ale v tomto případě to znamená, že větší kompetence biskupů bude platit až na liturgické knihy, které vyjdou v budoucnu, tedy v případě misálu na příští *editio typica* a překlady dříve vydaných liturgických knih se tak nemají měnit.⁸⁶

Magnum principium po více než padesáti letech převádí do praxe ustanovení SC 36, 40, 63 ohledně role Svatého stolce v procesu schvalování liturgických překladů. Na tomto příkladu je vidět, že pokoncilní obnova liturgie nemůže být zarámována do vyjádření SC, ale jde o stále živý proces, takže podoba liturgie se bude i nadále měnit podle toho, jaký papež zrovna bude vést církev.

⁸⁴ Srov. FRANTIŠEK. Apoštolský list vydaný z vlastního rozhodnutí *Magnum principium*. 2017. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20170903_magnum-principium.html

⁸⁵ Srov. *New Zealand Bishops welcome statement on translations of liturgical text*. (26. 10. 2017) [2017-12-05].

<<https://www.catholic.org.nz/about-us/bishops-statements/new-zealand-bishops-welcome-statement-on-translations-of-liturgical-text/>>

⁸⁶ Srov. GLEDHILL, Ruth. *Liturgy motu proprio 'cannot be applied retroactively'*. (20. 11. 2017) [2017-12-05]. <<http://www.thetablet.co.uk/news/8113/0/liturgy-motu-proprio-cannot-be-applied-retroactively>>

2. Obnovená liturgie v Česku

2.1. Stručný průběh procesu zavádění obnovené liturgie v Česku

Podle SC čl. 44 byla zřízena Celostátní (československá) liturgická komise a její první zasedání proběhlo 25. 2. 1965. V březnu 1965 je zřízena Liturgická komise pro Čechy a Moravu. Ve stejném roce byla provedena první úprava liturgického prostoru podle zásad obnovené liturgie, konkrétně v kostele sv. Václava v pražských Dejvicích.⁸⁷ 7. března 1965 vydává Liturgická komise první směrnice k úpravě mešní liturgie a společně s nimi i pastýřský list, který obsahuje návrh prvotní možné formy činné účasti lidu na liturgii skrze lidové mešní písně a apeluje na kněze, aby se již nyní zapojili do obnovy křesťanského života pomocí liturgie skrze osobní studium, liturgickou formaci věřících, zavádění lidového jazyka do liturgie a úpravu liturgického prostoru. Samotné směrnice zjednodušují mešní ritus a vyzývají laiky k přednesu čtení při liturgii. Kánon a modlitba Páně jsou zatím v latině.⁸⁸ V roce 1966 vydává Tomášek směrnice pro bohoslužbu slova a ve stejném roce Petr Eben dokončil své české ordinárium.⁸⁹

Od roku 1967 se pak konají oblastní liturgické konference a je zřízena umělecká a hudební sekce liturgické komise.⁹⁰ O obnovu církve se velmi zasadil kardinál Tomášek, který rok 1968 vyhlásil rokem pokoncilní duchovní obnovy, aktivně se podílel na obnově ve své roli předsedy České liturgické komise a založil pokoncilní knihovnu, kterou zásobil zahraniční pokoncilní literaturou a která sloužila k vlastnímu studiu kněží, aby mohli liturgickou reformu efektivně realizovat.⁹¹ Již od začátku působení liturgické komise se vedly diskuze o míře, v jaké bude zaveden národní jazyk

⁸⁷ Srov. OPATRŇY, Aleš. *Kardinál Tomášek a pokoncilní proměna pražské arcidiecéze*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Teologie (Karmelitánské nakladatelství). S. 60.

⁸⁸ Srov. KUNETKA, František. *Liturgická reforma II. vatikánského koncilu a její realizace v moravských diecézích*. In *Koncil a česká společnost. Historické, politické a teologické aspekty přijímání II. vatikánského koncilu v Čechách a na Moravě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. S. 154-155.

⁸⁹ Srov. *ibid.*, s. 112.

⁹⁰ Srov. *ibid.*, s. 62-63.

⁹¹ Srov. HARTMANN, Jan, SVOBODA, Bohumil a VAŠKO, Václav. *Kardinál Tomášek: Generál bez vojska...?*. Vydání druhé, rozšířené. Praha: Vyšehrad, 2003. S. 30.

do liturgického slavení. Na prvním zasedání v únoru 1965 byli členové komise ještě velmi opatrní a navrhovali národní jazyk pouze pro proprium, ordinárium, orace, přímlyvy, modlitbu Páně, čtení a dialogy, zatímco mešní kánon zůstal latinsky. V listopadu 1967 ale došlo k velmi bouřlivé diskuzi o možném překročení této dohody. Kardinál Tomášek, biskup Lazík, kanovník Gavlas a kanovník Formánek byli pro kánon v národním jazyce, ale stejně tak zaznělo mnoho opačných názorů. Od poloviny 70. let se sloužilo již čistě v národním jazyce.⁹²

Za zmínku stojí i snaha o sjednocení roztržitého zavádění koncilních změn v podobě Díla koncilové obnovy (DKO). Předsedou organizace byl zvolen kardinál Tomášek, ale její vznik byl iniciován laiky a v jejích následných činnostech měli spolupracovat kněží, biskupové i laici. Vznik DKO byl nadšeně přijat věřícími, ale po okupaci nebylo vládně schváleno, proto byla celá skupina raději rozpuštěna.⁹³ O vzniku DKO hovoří ve svých pamětech také angažovaný laik Václav Vaško, který byl členem přípravného výboru DKO a mj. se zasadil o šíření jeho programu mezi bohoslovci. Rozepisuje se podrobněji o úctyhodně širokém záběru úkolů, které si DKO vytyčilo: „pomáhat kněžím v pastoraci, přispívat k jejich odborné připravenosti, pečovat o liturgii, katechezi, křesťanský život ve farnostech, dbát o mravní východu dětí a mládeže, organizovat charitativní a sociální činnost ... zprostředkovávat právní pomoc duchovním, ...“⁹⁴

Je nutné podotknout, že tehdejší režim měl opravdu podstatný vliv na způsob, jakým se u nás liturgická obnova odehrávala. Jedním z přínosů byla u mnohých kněží změna v chápání jejich kněžské identity, na což měl vliv jejich pobyt ve vězeních, kde se snažili dobrat k těm nejpodstatnějším aspektům kněžského poslání. Dalším takovým přínosem bylo zavádění nových způsobů evangelizace a pastore, které museli kněží vymyslet, kromě klasických mší v kostele, aby se vyhnuli omezení ve formě státního souhlasu. Vliv na celý průběh měly i změny v intenzitě kontroly v průběhu období

⁹² Srov. KUNETKA, František. *Liturgická reforma*. S. 155, 158.

⁹³ Srov. BALÍK, Stanislav a HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. S. 47.

⁹⁴ Srov. VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád: vlastní životopis*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 1. vyd. S. 288-292. ISBN 80-7192-389-3.

uvolnění, nebo naopak normalizace.⁹⁵ Jelikož byla režimem značně omezena možnost publikovat informace o koncilu a vést veřejnou diskuzi a protože se koncilu mohlo účastnit jen málo českých katolíků, bylo přijetí koncilu v Česku postupné a neúplné.⁹⁶

Ze strany režimu však nešlo jen o povrchní zákazy a omezení bez znalosti věci. Měli pečlivě nastudováno, co všechno se koncilem mění a jaký vliv by jednotlivé změny mohly mít na obyvatele, a proto se pokoncilním změnám snažili bránit, ať už šlo o činnou účast laiků při liturgii, nová pravidla pro udílení biřmování, povolení kremací nebo koncelebrace.⁹⁷

2.2. Recepce obnovené liturgie v Česku

Co se týká přijetí nové liturgie, stojí za zmínku vyjádření kardinála Tomáška prefektovi Kongregace pro bohoslužbu a svátosti jako odpověď na jeho dotaz z roku 1980, zda v jednotlivých diecézích existují skupiny, které trvají na staré liturgii:

Tomášek s jistou hrdostí odpovídá, že latinská liturgie se v jeho diecézi na mnoha místech slouží, ale skupiny trávající na užívání staré liturgie žádné nejsou, a odůvodňuje to také tím, že reforma byla zavedena jednotně a s řádnou přípravou věřících.⁹⁸

Souhlasím i s následnou úvahou autora, že nemůžeme vědět, zda tato situace nebyla způsobena tím, že státní moc neumožňovala sdružovat se do zájmových skupin a veřejně se tak proti změnám vyjadřovat.⁹⁹ Rovněž autor dále v knize zmiňuje, že liturgická obnova způsobila psychologický obrat od zachovávání minulého k tvorbě nového. Docházelo k rozvoji života církve i přes překážky, které stát kladl do cesty.¹⁰⁰ Mohlo tak jít o jistý projev rebelie. Jsou to ovšem jen domněnky a je samo o sobě zajímavé, že tuto skutečnost Tomášek v oficiálním dopise zmiňuje.

⁹⁵ Srov. HANUŠ, Jiří a kol. *"Služebníci neužiteční": kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. S. 15, 23, 24, 32.

⁹⁶ Srov. BALÍK a HANUŠ, *Katolická církev v Československu 1945-1989*. S. 286.

⁹⁷ Srov. BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, HRADÍLEK, Pavel a RECHLÍK, Karel. *Letnice dvacátého století: druhý vatikánský koncil a české země*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. S. 89-94.

⁹⁸ Ibid., s. 63.

⁹⁹ Srov. ibid.

¹⁰⁰ Srov. ibid., S. 115.

Profesor Kunetka ve svém příspěvku do sborníku hodnotí recepci liturgické reformy také velmi pozitivně. Příčinu plynulého přijetí mateřského jazyka vidí v tradici lidových písní a slovanské bohoslužby. Jistý nezájem v řadách kléru viděl autor jen v případě některých členů sdružení *Pacem in terris*, kteří byli po roce 1975 dosazeni do pastorační komise. Když se profesor dále zmiňuje o situaci v zahraničí, na okraj zmiňuje jistou skupinu kolem filozofa Miloslava Skácela, která se klonila k radikálním postojům Bratrstva sv. Pia X., ale není již specifikováno, o jak velkou skupinu šlo a zda to byli jen laici.¹⁰¹

Zmínku o recepci koncilu mezi věřícími nalezneme také u Antonína Bradny, který popisuje, že měl v kostele jen dva nebo tři lidi, kteří těžce nesli liturgickou reformu. Jeden z těchto věřících např. nebyl spokojen s úpravou liturgického prostoru, což je popsáno o několik stran dříve jako vedlejší produkt rekonstrukce kostela, kdy musel být mobiliář vystěhován, ale nazpět se už boční oltáře a sošky nevrátily.¹⁰²

Jiří Hanuš ve svém přehledu koncilních změn v českém prostředí neuvádí žádná konkrétní čísla nebo jména, ale říká, že „mnozí duchovní správci brali tento úkol (vysvětlit, proč se mění zvyklosti) velmi odpovědně,“ ale „nechyběli ani takoví, pro něž byly liturgické reformy z valné části neakceptovatelné“.¹⁰³ Tento autor dále uvádí, že v Česku „byly přítomny konzervativní síly, které se pokoušely brzdit nadšení pro případné změny v církvi“, tyto postoje však přisuzuje jejich mylné domněnce, že změny se budou týkat vztahu katolicismu ke komunistické ideologii.¹⁰⁴

Na zřejmě pozitivní přijetí koncilu ukazuje i fakt, že kromě Miloslava Skácela a filozofa Kazimíra Večerky¹⁰⁵ nenarazíme na jiné známé veřejné odpůrce koncilu. Dalo by se polemizovat, že na problematiku může mít vliv tehdejší politické prostředí, které v naší zemi panovalo, ale to už se dnes nedá ověřit.

¹⁰¹ Srov. KUNETKA, František. *Liturgická reforma II. vatikánského koncilu a její realizace v moravských diecézích*. S. 161, 163 a 164.

¹⁰² Srov. BRADNA, Antonín. *Zaradoval jsem se... Útržky ze života*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. S. 135, 143.

¹⁰³ Srov. BALÍK, Stanislav a kol. *Letnice dvacátého století*. S. 16.

¹⁰⁴ Srov. *ibid.* S. 18.

¹⁰⁵ Srov. VAŇÁČ, Martin. *Křesťanské církve v českých zemích v 60. letech (1960 – 1968)*. Getsemany (říjen 2001) [2017-11-17]. <<https://www.getsemany.cz/node/318>>

3. Slavení liturgie ve společenství podle Katechismu katolické církve

Vzhledem k tématu práce se hodí níže nejen představit aktuální pohled církve na slavení liturgie ve společenství a roli věřících v něm, ale také stručně představit proměnu katechismu při srovnání s jeho předkoncilní verzí od Antonína Podlahy (dále starší katechismus).

3.1. Pojetí společenství

V celém oddíle staršího katechismu „O nejsvětější svátosti oltární“ je vidět výrazné zaměření na bohoslužbu oběti a její průběh, význam a charakteristiku. Starší katechismus se zaměřuje především na praktické důsledky mše svaté pro věřícího, konkrétně pro věřícího jako jedince. Jakékoliv pojetí společenství je zde zcela pominuto.

Naproti tomu v novém KKC je společenství všech věřících několikrát zdůrazněno. Liturgii slaví celý Kristus, tělo i hlava, lid sjednocený a uspořádaný pod vedením biskupů. „Jednotlivých údů se však týkají (liturgické úkony) různým způsobem podle různých stavů, úkonů a činné účasti.“ Společné slavení má přednost před soukromým.¹⁰⁶ Všechny údy Kristova těla mají účast na jeho kněžství, na „všeobecném kněžství“, protože všichni pokřtění věřící jsou posvěceni na duchovní chrám a svaté kněžstvo, aby přinášeli duchovní oběti. Proto mají být věřící „vedeni k plné, uvědomělé a činné účasti na liturgických úkonech“.¹⁰⁷

3.2. Činná nebo pouze niterná účast na liturgii

Činnou účast samozřejmě z historických důvodů ve starším katechismu nenalezneme, ale věřící je na několika místech vybízen k tzv. niterné účasti na liturgii. Např. při obětování má svůj úmysl spojit s úmyslem kněze a obětovat se Bohu. Při

¹⁰⁶ Srov. Katechismus katolické církve, čl. 1140.

¹⁰⁷ Srov. ibid., čl. 1141-1142.

evangeliu má znamením kříže doznat, že chce podle evangelia žít a světu ho vyznávat.¹⁰⁸ Ve výkladu katechismu je rozvedeno církevní přikázání „pobožného slyšení celé mše svaté“ právě v souvislosti s niternou účastí. Fyzická přítomnost nestačí, ale věřící se musí zdržet jakýchkoliv se mši nesouvisejících činností a musí sledovat posvátné úkony a uvažovat o jejich významu.¹⁰⁹

Nový KKC na základě pokoncilní liturgické obnovy připojuje k této niterné účasti ještě další prvky aktivní účasti, která niternou účast předpokládá, ale umožňuje věřícím se ještě více na slavení liturgie podílet. Je to skrze slavení v národním jazyce, aktivnější zapojení věřících do odpovědí, aklamací, případně i navenek viditelnými službami jako čtením, komentováním, přinášením obětních darů nebo rozdáváním přijímání.¹¹⁰

Role účastníků liturgie se tedy mírně proměnila. Niterná účast zůstává v obou případech, ale při slavení dnešní základní liturgie jsou navíc věřící obohaceni o aktivnější účast.

Je ale potřeba podotknout, že toto srovnání slouží pouze k porovnání výše zmíněných katechismů, zatímco situace dnešních věřících navštěvujících mimořádný ritus je jiná. Katechismus pana biskupa Podlahy, ze kterého jsme čerpali, je verzí z roku 1926, tedy rok po vydání první verze misálku od člena českého liturgického hnutí Mariana Schallera. Tento misálek umožnil ještě hlubší účast věřících na slavení v duchu liturgického hnutí. Věřící tak od té doby mohou sledovat veškeré liturgické dění nejenom vizuálně, ale mohou si číst paralelní překlady všech modliteb a textů. To dává původní niterné účasti ještě zcela jinou podobu mnohem bližší tomu, jak je dnes chápána činná účast.

¹⁰⁸ PODLAHA, Antonín. *Veliký katechismus katolického náboženství*. Praha: Státní nakladatelství, 1928. ot. 611 a 612.

¹⁰⁹ PODLAHA, Antonín. *Výklad katechismu*. Praha: Dědictví Svatojanské, 1900. S. 472.

¹¹⁰ Srov. *ibid.*, čl. 1348.

II. Praktická část

4. Příprava rozhovorů

4.1. Představení místního společenství - cílové skupiny rozhovorů

Do skupiny potenciálních respondentů průzkumu by mohl patřit kterýkoliv věřící, který navštěvuje liturgii slouženou podle misálu z roku 1962. Z praktických důvodů byl však výběr zacílen na ty, kteří ji navštěvují v Praze, tedy aktuálně v kostele Nanebevzetí Panny Marie a sv. Karla Velikého na Karlově.

Tato skupina věřících se začala formovat v kostele sv. Kateřiny Alexandrijské (aktuálně užívaném pravoslavnou církví), kde se kolem roku 2009 začala pravidelně sloužit tato forma slavení liturgie. Po několik dalších let to byl kostel sv. Gabriela na Smíchově a v současné době je to právě Karlov. Autor práce má v povědomí jen tuto nedávnou historii a delší vývoj ani není tématem práce. Podstatné však je, že se najdou i věřící, kteří navštěvují tradiční liturgii v Praze více méně soustavně po posledních devět let. Složení členů tohoto společenství se celou dobu měnilo, jako je to v pražské diecézi obvyklé, ale počet věřících pravidelně navštěvujících bohoslužby se za poslední roky zvýšil. Aktuálně je možno o nedělích vidět kolem padesáti věřících a o slavnostech a větších svátcích kolem osmdesáti.

Věkový průměr je nutno brát jako subjektivní hrubý odhad autora, ale dal by se umístit kolem 35 let, protože těch několik starších věřících spolehlivě kompenzují mnohé pravidelně přítomné děti a nejpočetnější skupina se pohybuje mezi 20. a 45. rokem života. Ostatně i papež Benedikt si v průvodním dopise k vydání *Summorum pontificum* všímá, že „i mladí lidé objevili tuto liturgickou formu ... a našli v ní způsob setkání s nejsvětější svátostí, který jim obzvlášť vyhovoval“.¹¹¹ Tomuto podání papeže Benedikta odpovídá i popis současného rektora kostela, který poskytl do

¹¹¹ Srov. BENEDIKT XVI. *Dopis jeho svatosti Benedikta XVI. biskupům při příležitosti vydání apoštolského dopisu „motu proprio data“ Summorum pontificum.* (7. 7. 2007) [2017-12-05].

rozhovoru. Říká, že jde především o mladší věřící, kteří chtějí čerpat bohatství z liturgie, jsou osloveni její krásou a hloubkou.¹¹²

4.2. Metoda, stanovení cílů rozhovoru a formulace otázek

Po dohodě s vedoucím práce byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu v podobě polo-strukturovaných rozhovorů. Rozhovory probíhaly v prostředí příjemném respondentovi, proto je v některých případech třeba omluvit nižší kvalitu nahrávky.

Rozhovory měly za cíl zjistit především následující:

- 1.) Jak a kdy se dotazovaný dostal k víře a v návaznosti na to jak a kdy se dostal k navštěvování mše sloužené ve starém ritu.
- 2.) Jak se staví k nové liturgii a jak ji srovnává s tou starou.
- 3.) Co osobně dotazovanému přináší slavení staré formy liturgie.

Forma polo-strukturovaného rozhovoru umožňuje volnější strukturu, kdy si tazatel může dle potřeby zaměňovat pořadí otázek nebo některé podotázky vynechat, čehož bylo několikrát využito. Otázky nejsou řazeny primárně logicky, ale spíše tak, jak se zdálo, že se na ně bude příjemněji odpovídat a proto jsou např. některé demografické otázky náhodně vloženy mezi ostatní a nejsou řazeny za sebou. Finální seznam otázek je následující:

1. skupina otázek – **současná liturgická praxe dotazovaného**
 - a) Jak často navštěvujete mše sloužené ve starém ritu?
 - b) Máte zkušenost se mší slouženou v novém ritu?
 - i. Dáváte jednomu nebo druhému ritu přednost? Kterému?

¹¹² Srov. SULOVSÁKÁ Lucie. „Hračku“ se sebrat nepodařilo. *Rozhovor s docentem Stanislavem Příbylem*. (26. 11. 2015) [2017-12-05].
<<http://www.krasaliturgie.cz/clanky/texty/hracku-se-sebrat-nepodarilo.html>>

2. skupina otázek – **osobní historie a životní vývoj liturgické praxe**

- a) Jak jste se dostal k víře?
 - i. V kolika letech?
 - ii. Vlivem koho?
- b) Jaký je Váš věk?
- c) Jaká byla Vaše cesta k poznání starého ritu?
 - i. V kolika letech jste se doslechl/a o starém ritu?
 - ii. V kolika letech jste se této mše začal/a účastnit?
 - iii. Co nebo kdo vás ke starému ritu přivedl?
- d) V jakém oboru jste se vzdělával/a?
- e) Studoval/a jste téma liturgického slavení?
 - i. Pokud ano, tak před nebo po započetí Vaší účasti na mších ve starém ritu?
 - ii. Z jakých zdrojů?
- f) Jakou profesi vykonáváte?

3. skupina otázek – **názorové vymezení**

- a) Jaký máte postoj k nové liturgii?
 - i. Můžete popsat, zda se Váš postoj k ní proměnil? Pokud ano, tak blíže popište jak.
- b) Co Vám osobně slavení staré liturgie přináší?
 - i. Jaké konkrétní rozdíly vidíte v osobním prožívání nebo v oslavě Boha v porovnání obou liturgií?
 - ii. Jsou nějaké rozdíly pro Vás zásadní?

4. Je něco, co byste chtěl/a k rozhovoru doplnit?

5. Obsah jednotlivých rozhovorů

Celý obsah rozhovorů v neupravené podobě je možno vyslechnout na jednotlivých nahrávkách v příloze této práce. Odstavce níže jsou především výtahem informací, které se zdály být podstatné pro stanovené cíle práce, nebo zajímavé pro celou tematiku. Jména všech respondentů jsou smyšlená.

5.1. Jan

Je mu 26 let. Byl vychován ve věřící rodině, spíše vlažně, ale i tak zná novou liturgii celý život a občas ji volí i dnes, pokud nestíhá jinak. Mše ve starém ritu navštěvuje až šestkrát za měsíc.

O tradičním ritu se doslechl ve 22 letech na doporučení své pozdější manželky. Zpočátku měl mírnou averzi, ale postupně si zvykl a poslední 3 roky ji navštěvuje pravidelně. Ocenil by lepší fungování tradiční farnosti po vzoru, který viděl ve Francii¹¹³. Případně mu, že u nás jde spíše o skupinu lidí, která přijde na mši a pak se zase rozejde.

Vystudoval softwarové inženýrství a nyní se věnuje projektovému managementu. Liturgii zprvu považoval za automatickou (nepociťoval zřejmě potřebu se vzdělávat), ale od doby, kdy začal poznávat tradiční liturgii, se začal věnovat jejímu studiu z článků na internetu a různých knih.

Novou liturgii respektuje jako řádnou, ale preferuje tu starší formu. Jak se seznámil se starou formou a viděl rozdíly, začal více o liturgii jako takové přemýšlet. Nová liturgie mu někdy přijde nedůstojně slavena.

Přínosy tradiční liturgie:

- Důstojnost, úcta. Není to jen nějaká oslava.
- Vyhovuje mu orientace *ad orientem*.
- Vyhovuje mu delší kánon, který není obohacován o vlastní přídavky kněží, jak to někdy vidí při sloužení nové formy.

¹¹³ Pozn. autora: Dle dostupných informací jde o Institut Krista Krále.

5.2. Michal

Je mu 29 let. Byl vychován v polo-věřící rodině, v dospívání byl ze svého zájmu pokřtěn v katolické církvi. Po několik let byl pro něj nový ritus výlučnou zkušeností, následně se mísila se starou liturgií a ta v posledních několika letech převažuje. Mše ve starém ritu navštěvuje jednou týdně a tento ritus preferuje.

O tradiční liturgii se doslechl po 20. roce života vlivem diskuzí na komunitním webu Signály. Pravidelněji se začal účastnit staré liturgie ve 25 letech po několika rocích v roli sympatizanta.

Vystudoval historickou sociologii, aktuálně je doktorandem. Liturgické slavení nestudoval na odborné úrovni, ale na základě populárně naučných historických přehledů a z církevních dokumentů. Zajímal se o podobu správného slavení liturgie. Tématu se částečně věnoval i předtím, než se se starou liturgií setkal.

Novou liturgii uznává jako platnou, ale jsou v ní podle něj velmi rozšířené liturgické nešvary porušující současné předpisy, zatímco ve staré se dnes prakticky nevyskytují. Jeho postoj k nové formě se proměnil, konkrétně jí odvyknul a nová mše mu dnes přijde neposvátná, obyčejná, včetně liturgických rouch a architektury, která působí odcizeným dojmem.

Přínosy tradiční liturgie:

- Slavnostnost, větší důstojnost.
- Absence liturgických excesů.
- Společenství, ve kterém se cítí mezi svými, protože zde nejsou zpochybňovány pravdy víry.

5.3. Lukáš

Je mu 26 let. Byl pokřtěn jako dítě, ale věřící byla jen část rodiny, takže k víře si postupně našel cestu při dospívání. Nový ritus znal celý život a navštěvoval ho nejprve

s rodinou méně často a později pravidelně. Mši ve starém ritu navštěvuje 2x týdně. Aktuálně preferuje starý ritus.

O tradiční liturgii se dozvěděl ve 23 letech, mj. skrze hudbu jako varhaník, protože staré Mše (hudební díla) nesedí na dnešní liturgii.

Vzdělával se v oboru medicíny a pracuje jako lékař. Liturgii se věnoval samostudiem praxí, v souvislosti s hudbou, ale když začal navštěvovat starou liturgii, začal se této otázce věnovat více do hloubky.

Postoj k nové liturgii se u něj měnil. Zpočátku ji považoval za rovnocennou starému ritu. Uznává platnost nového ritu, ale nezřídka se podle jeho názoru slouží nedobře a dochází k výrazným excesům.

Přínosy tradiční liturgie:

- Teprve s ní pochopil, že ve Mši jde o oběť a ne jen o setkání věřících v kostele a začal chápat, o čem je katolická víra.
- Hudební doprovod k ní lépe sedne.
- Při ministrování má prostor pro rozjímání.
- Každý člověk má více svobody k osobnímu prožívání.
- Může snáz sledovat mešní texty a modlitby v misálku a má více prostoru, aby si i biblické texty více přečetl a promyslel. V některých částech si může zpomalit, když chce.
- Neruší ho pozdravení pokoje a okolní věřící.
- Mše má jasný řád a ví, co může čekat, zatímco na nové mši může mše vypadat podstatně jinak v každé farnosti.
- Líbí se mu začátek liturgie (kříž a stupňové modlitby).
- Není rušen rezponzoriálním žalmem, kterému není často rozumět.
- Tradiční liturgie přispívá i kněžím, třeba i k pochopení kněžství.

5.4. Martin

Je mu 35 let. Byl vychován ve víře v katolické rodině a od dětství ministroval na nové liturgii. Mše sloužené ve starém ritu navštěvuje čtyřikrát až pětkrát za měsíc, ale nemůže říct, že by tíhnul k jedné nebo druhé formě liturgie.

O tradiční liturgii se doslechl už kolem 13 let, poprvé se jí účastnil v šestnácti letech, ale pravidelně až po dalších více než deseti letech skrze dlouhodobou příležitost navštěvovat tuto formu liturgie ve farnosti dominikánů, do které chodil.

Vystudoval technický obor, ale aktuálně se věnuje studiu učitelství a pracuje v technické profesi. Studiu liturgie se nevěnoval, spíše ji zná zkušeností z ministrování, z navštěvování byzantské liturgie a do jisté míry i krátkým studiem na teologické fakultě.

Reformu nové liturgie považuje za nedobře provedenou, vnímá svévolnosti a nešvary, ale je přesvědčen, že i tak se dá slavit důstojně a krásně. Pokud by se sloužilo správně, nemuselo by podle něj tolik katolíků vyhledávat tradiční liturgii.

Tradiční liturgie je pro něj do jisté míry únikem před mnohými svévolnostmi při slavení té nové.

Přínosy tradiční liturgie:

- Nedochozí při ní ke svévolnostem, které zná ze slavení nové liturgie.
- Vede ho k přemýšlení nad významem liturgických úkonů, gest a podstatě liturgie.
- Nevyžaduje od lidí speciální úkony, takže se člověk může ztišit a být pasivní.

5.5. Jiřina

Je jí 64 let. Konvertovala ve 24 letech, vlivem osobní krize. Má třicetiletou zkušenost s novým ritem. Mši ve starém ritu navštěvuje jedenkrát týdně v neděli. Dává přednost starému ritu.

O starém ritu se dozvěděla díky svým dětem před šesti lety a rovnou se ho začala pravidelně účastnit. Vadí jí souboj mezi oběma rity a přála by si, aby jedni druhé „nechali na pokoji“.

Vystudovala všeobecné lékařství a celý život vykonávala profesi lékařky. Liturgii studovala ze Schallerova misálku a z poučných brožurek. Po seznámení se se starou liturgií studovala, co pro ni liturgie znamená, ale hluboké studium pro sebe nepovažuje za nutné.

Vztah k nové liturgii má dobrý a navštěvuje ji v případě, že se nedostane na mši ve tradiční liturgii. Nová liturgie jí případně méně posvátná.

Přínosy tradiční liturgie:

- Slaví stejnou liturgii jako sv. Augustin, Pius X. a učitelé církve, jako by byla při liturgii s nimi.
- Neruší ji postava kněze a jeho způsob slavení a proměňování. Ruší ji, když slaví liturgii nedbale.
- Má pocit, že je na prameni víry, což na nové liturgii postrádá.

5.6. Kateřina

Je jí 29 let. Vychována ve věřící rodině, výrazněji se obrátila v dospívání. Na mše v novém ritu chodila celý život. Mše ve starém ritu navštěvuje minimálně jednou týdně. Dává přednost staré liturgii.

Poprvé se o starém ritu doslechla před pěti lety od bratrů a mše v něm sloužené začala pravidelněji navštěvovat před třemi lety.

Vzdělávala se v teologii, kde studovala i liturgii a pracuje jako chůva. Poznání starého ritu u ní zvýšilo zájem o studium liturgie.

Novou liturgii považuje za platnou, ale nelíbí se jí forma. Kdyby mohla chodit jen na starý ritus a byl sloužen častěji, tak by chodila jen na starý. Dříve na nové mši hrála na kytaru a zpívala, ale toto její chápání liturgické hudby se změnilo a dnes preferuje gregoriánský chorál. Čím více se jí líbil starý ritus, tím méně nový a vidí v něm nedostatky. Nová mše je pro ni náročnější na soustředění.

Přínosy tradiční liturgie:

- Vnitřně ji naplňuje, sytí a dodává jí síly k modlitbě a prožívání mše, na rozdíl od nové mše.

- Je jí příjemné, že se na ni kněz nedívá a tak ji nerozptyluje.
- Preferuje liturgickou hudbu, která se při ní používá a případně jí povznášejí. Také ví, co zde může od hudby čekat a nemůže ji proto rušit.
- Vyhovuje jí ticho. Je méně nucena mluvit. V tichu si může lépe uvědomovat význam mše a uvědomovat si, s čím na ni přichází, co chce ve mši odevzdat, s čím na ni přichází.
- Díky latině kamkoliv přijde do ciziny, ví, co má odpovídat a případně si jako doma.

5.7. Petr

Je mu 26 let. Byl vychováván ve věřící rodině a k vlastnímu přesvědčení víry došel v dospívání po krizi. Do 16 let chodil pouze na novou mši. Starší formu navštěvuje jednou týdně, o slavnostech a zasvěcených svátcích. Dává přednost tradičnímu ritu.

O staré liturgii se dozvěděl před deseti lety od svého bratra a začal na ni pravidelně chodit u dominikánů, příležitostně jinde.

Po gymnáziu studoval pedagogiku a nyní pracuje jako pseudopilot. Po seznámení se se starou liturgií se tematice slavení začal věnovat samostudiem z internetových zdrojů, antikvariátní literatury o víře, a Schallerova misálku.

Jeho postoj k nové liturgii se proměnil po čtení různé literatury¹¹⁴ o liturgické reformě. Postupně jí odvykal a po třech letech se rozhodl, že bude chodit výlučně na tradiční mešní obřad. Vadí mu, jak byla reforma schválena a provedena, a proto se nové formě už dnes vyhýbá.

Přínosy tradiční liturgie:

- Prostor pro ticho, vnitřní soustředění a modlitbu.
- Nemusí dělat při liturgii nějaké úkony.
- Díky latině se může pohodlně účastnit slavení i v zahraničí.

¹¹⁴ Konkrétně WILTGEN, Ralph M. *Rýn se vlévá do Tiberu: Kronika II. vatikánského koncilu*. Frýdek-Místek: Michael s.a., 2007. ISBN 978-80-254-1297-8 a MAY, Georg. *Pravá a nepravá obnova*. Bobingen: Sarto-Verlag, 2003.

- Preferuje *ad orientem* – orientace k Bohu, ke svatostánku a že z této orientace lépe vyplývá, že je to oběť Krista, kterou přináší kněz za lid, že je ta mše především kvůli Bohu.

5.8. Marek

Je mu 27 let. Byl vychován ve víře a má 15 let zkušeností s novou liturgií. Mše ve starém ritu navštěvuje dvakrát do týdne. Preferuje starý ritus.

O staré liturgii se doslechl před deseti lety studiem odborných liturgických materiálů a z internetu. V tom stejném věku se začal této liturgie pravidelně účastnit.

Studoval matematiku, fyziku a teologii. Pracuje jako řídicí letového provozu. Liturgické slavení studoval samostudiem už před tím, než začal navštěvovat starší liturgii.

Novou liturgii považuje za protestantskou a proto ji jako katolík odmítá. Dokud starou liturgii neznal, tak mu nová forma přišla samozřejmá, ale s postupem studia dospěl k názoru, že novou liturgii je třeba v praxi a teorii odmítnout. Na novou liturgii chodil pravidelně v jiném období života, tak nemůže své prožívání v porovnání s tou starou dobře porovnat.

Přínosy tradiční liturgie:

- Milost Boží, tedy to, co přinášela katolická mše lidem vždy.
- Ritus umožňuje větší soustředěnost na liturgické úkony.
- Je zde přítomno méně rozptylujících faktorů.
- Jsou zde přítomny modlitby, které katolickou víru vyjadřují a v nové liturgii nejsou
- Je napojena na tradici církve, není to něco, co by bylo vytvořeno na zelené louce.

5.9. Jana

Je jí 27 let. K víře konvertovala, nejvíce vlivem svého tehdy budoucího manžela. Po křtu chodila asi 2 roky na mši v novém ritu. Tradiční liturgii navštěvuje jednou týdně v neděli, někdy i v týdnu.

O starém ritu se doslechla před osmi lety také od manžela a tento ritus záhy navštěvovala pravidelně.

Studovala obor biomedicínský technik. Momentálně je na mateřské dovolené. Liturgii studovala málo, spíše články a všechny informace má hlavně od manžela.

Ohledně nové liturgie má mnoho pochybností a proto se jí snaží vyhýbat. **Přínosy tradiční liturgie:**

- Kněz se na ni ne dívá, což je věc, která jí na nové liturgii vadila. Připadala si, jako by ji kněz kontroloval.
- Důstojnější forma přijímání (není to fronta).
- Vyhovuje jí prostor ticha pro modlitbu.
- Podobně tuto liturgii slavila řada světců v minulosti.
- Má jistotu, že se tato liturgie slaví správně.

5.10. Marie

Je jí 22 let. Vychována ve věřící rodině, ale křtěna na základě vlastního rozhodnutí v sedmi letech. Zkušenost s novou liturgií má celý život a aktuálně ji navštěvuje častěji. Jednu dobu navštěvovala mši ve starém ritu každý týden a někdy i častěji, ale v posledních letech spíše jednou za dva měsíce. Z praktických důvodů dává přednost novému ritu, ale jsou pro ni na podobné úrovni.

O mši ve starém ritu se poprvé dozvěděla prostřednictvím bratra ve 13 letech, kdy ji také poprvé navštívila. Později ve 14 letech začala chodit pravidelně na dominikánský ritus.

Vystudovala gymnázium a chvíli studovala pedagogiku, ale nevěnuje se tomu a pracuje jako pseudopilot. Liturgické slavení hluboce nestudovala, ale po seznámení se se starým ritem se rozhodně více věnovala studiu tohoto tématu.

Novou liturgii považuje za rovnocennou, ale vnímá ji jako formu, kde jsou častěji vidět omyly a přizpůsobování si průběhu mše konkrétním celebrantem.

Přínosy tradiční liturgie:

- Je zpravidla sloužena přesněji, bez chyb.
- Prostor ticha umožňující kontemplaci, která jí je blízká.
- Přinutilo ji to zajímat se o latinu, o konkrétní slova proměňování a začala tak více rozumět i mši v národním jazyce na základě znalostí, které získala díky latině.
- Zásadní je pro ni orientace *ad orientem*, protože jí jako introvertovi nevyhovuje, když se dívá knězi přímo do očí.

6. Zhodnocení rozhovorů

6.1. Nejčastěji zmíněné přínosy

Níže jsou uvedeny ty přínosy tradiční liturgie, které se vyskytovaly dvakrát a častěji, což ale neznamená, že by ty ostatní byly nedůležité. V závorce je uveden seznam pořadových čísel rozhovorů s těmi věřícími, kteří daný přínos zmínili.

- Je sloužena bez přídavků, chyb, modifikací a správně (1, 2, 4, 5, 9, 10)
- Ticho dává prostor pro rozjímání, modlitbu a soustředění (3, 4, 6, 7, 8, 10)
- Věřící preferuje z nějakých důvodů orientaci *ad orientem* (1, 5, 6, 7, 9, 10)
- Není rušen aktivitami a prvky z nové liturgie (3, 4, 6, 7, 8)
- Obřad poskytuje lepší pochopení katolické víry (3, 4, 10)
- Napojení na liturgickou tradici, slavili ji světcí v historii (5, 8, 9)
- Dává prostor pro sledování textů a modliteb (3, 4)
- Přínos latinského mešního jazyka pro globální svět a cestování (6, 7)
- Zde používaný hudební doprovod mu více vyhovuje (3, 4)
- Je to důstojnější způsob slavení liturgie (1, 2)
- Duchovně ho naplňuje (5, 6)

6.2. Odpovědi v kontextu

První ze tří nejčastěji zmíněných přínosů je v podstatě povzdechem nad současnou liturgickou praxí. Liturgické experimenty zakázal už 12. čl. instrukce *Liturgicae instaurationes* a výtku na toto téma znovu připomněl v roce 1989 papež Jan Pavel II. v 11. článku apoštolského listu *Vicesimus quintus annus*. Jen o pár let dříve před tímto listem vyšla v originále Liturgika Adolfa Adama, který v závěrečných úvahách mluví o problematice svobody a řádu v liturgii a citaci Karla Rahnera zakončuje takto: „Proto poskytuje bohoslužba s relativně trvalým rámcem a hotovými texty lepší předpoklady

pro optimální liturgii.“¹¹⁵ Nelze samozřejmě říci, nakolik jsou tyto svévolné modifikace časté, ale můžeme vzít v potaz, že v Praze je běžné, že se věřící neváže na konkrétní farnost, ale navštěvuje množství různých kostelů podle aktuální potřeby. To platí ještě více pro studenty a mladé lidi, kteří jsou stále v pohybu. Mladý věřící v Praze tak může bez většího úsilí vidět během roku i dvacet různých kněží a to už pro subjektivní představu o četnosti chyb a improvizací stačí. Tento závěr ale nelze ověřit a tematika by si tak zasloužila vlastní vědeckou práci.

Druhý z nejčastěji zmiňovaných přínosů, požadavek na ticho, je opět prvek, o němž se v závěrečném oddílu Liturgiky zmiňuje Adolf Adam. Již tehdy v roce 1985 zmiňuje, že až 50% věřících si přeje více chvil ticha během mše. Obávám se však, že i řešení navrhané Adamem, které by zahrnovalo ticho navíc během přípravy darů nebo po přímlovách¹¹⁶, je pro věřící s těmito preferencemi stále nedostatečné. V neposlední řadě připomněl nutnost zkušenosti ticha tehdejší papež Jan Pavel II.:

Další aspekt, kterému je třeba uvnitř našich společenství věnovat větší pozornost, je zkušenost ticha. Ticho potřebujeme k tomu, „aby se dosáhlo plné ozvěny hlasu Ducha Svatého v srdcích a aby byla osobní modlitba těsněji spojena s Božím slovem a veřejným hlasem církve“. Ve společnosti, která žije způsobem stále více uspěchaným, často omráčené hlukem a roztříštěné v pomíjivostech, je životní nutností znovuobjevit hodnotu ticha.¹¹⁷

Zdá se tedy příhodné, že je možné slavení starší formy liturgie a tito věřící tak mohou plně prožít liturgii způsobem, který je pro jejich liturgické prožívání subjektivně přínosnější.

Jako třetí nejčastěji zmiňovaný přínos vychází z rozhovorů preference slavení *ad orientem*. Důvody této preference jsou však dvojí. První psychologický, který se nedá u věřících snadno změnit nebo upravit, ale je zakořeněn v subjektivních

¹¹⁵ Srov. ADAM, Adolf. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad 2008. 2. vyd. S. 433.

¹¹⁶ Srov. *ibid.*, s. 436, 437.

¹¹⁷ JAN PAVEL II. *Apoštolský list Spiritus et Sponsa k příležitosti XL. výročí vyhlášení konstituce o posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium*. Praha: Česká biskupská konference, 2004. Čl. 13.

preferencích každého člověka a závisí na osobnosti. Některým věřícím nevyhovuje dialogické postavení kněze a lidu v liturgickém prostoru, kdy tak musí hledět po většinu slavení knězi do obličeje. Druhý důvod je ale teologický, podle kterého má kněz stát v čele lidu a současně je jedním z nich ve směřování ke Kristu, který je z východu očekáván. *Ad orientem* je možný způsob slavení i v novém ritu, ale není běžný, pokud nejde přímo o liturgický prostor, který jiný způsob slavení neumožňuje, jako je to v případě kůrové kaple v pražské katedrále a v kostele sv. Mikuláše na Malé Straně. Pro tento způsob slavení se z teologického hlediska nejviditelněji vyslovil kardinál Sarah, prefekt Kongregace pro bohoslužbu a svátosti v květnu roku 2016 v rozhovoru pro francouzské zpravodajství *Famille Chrétienne*, kde řekl, že v průběhu bohoslužby slova by měli posluchači a čtenář hledět jeden na druhého, ale „jakmile dojde na oslovování Boha, od obětování dále, je nezbytné, aby kněz a lid hleděli společně k východu. To odpovídá přesně tomu, co koncilní otcové chtěli“.¹¹⁸ Tento názor v průběhu roku ještě několikrát zopakoval a okomentoval. Je to samozřejmě jen názor jednoho z kardinálů a není oficiálním vyjádřením kurie, ale vzhledem k provedeným rozhovorům jde o zajímavý příspěvek.

Stojí za povšimnutí, že polovina respondentů zmínila jako přínos tradiční liturgie fakt, že nejsou „rozptylováni“ mešními úkony, které přinesla liturgická reforma, ať už jde o častější odpovědi lidu nebo jiné viditelné aktivity, jako je pozdravení pokoje. Takové preference jsou sice v rozporu s aktuálním učením katechismu, ale účast věřících na mimořádné formě liturgie v dnešní době není zdaleka tak pasivní jako dříve¹¹⁹ a jak bylo zmíněno v souvislosti s tichem, jde o subjektivní duchovní preferenci, která nachází své naplnění právě v této formě slavení.

¹¹⁸ SARAH, Robert. *Vatican liturgy chief urges priests to celebrate Mass facing east*. (26. 5. 2016) [2017-12-05]. <<http://www.catholicherald.co.uk/news/2016/05/26/vatican-liturgy-chief-urges-priests-to-celebrate-mass-facing-east/>>

¹¹⁹ Kapitola 3.2. této práce.

6.3. Závěrečné poznámky k praktické části

Je důležité si uvědomit, že důvodem častějšího opakování některých témat může být fakt, že jde pouze o malou skupinu věřících, kteří si navzájem sdělují své dojmy a preference a mohou po sobě opakovat stejné názory. Aby se dopadu tohoto efektu na rozhovory alespoň částečně předešlo, neměli respondenti otázky předem k dispozici a jejich odpovědi tak byly převážně spontánní a měly by zachytit ty momenty, které jsou pro ně opravdu nejpodstatnější.

Také je potřeba dodat, že si práce nenárokuje kvality statistiky. Jde opravdu jen o názory několika málo věřících, kteří jsou přinejmenším v rámci Česka členy mnohem větší skupiny. Nelze proto brát výčet přínosů jako univerzální seznam důvodů, ale spíše jen jako zajímavý vhled do preferencí jednotlivců.

Liturgická reforma byla ve své době přijata převážně kladně, jak jsme si ukázali na vyjádření několika tehdy angažovaných pamětníků. Fakt, že v dnešní době navštěvuje předkoncilní formu slavení liturgie pouze nízký počet věřících starších ročníků, tehdejší přijetí změn v podstatě potvrzuje. V úvahu samozřejmě přichází i varianta, že starší věřící se nemusí o opětovném slavení předkoncilní formy dozvědět. Důvodem může být i to, že už natolik navykli nové formě a pohodlí národního jazyka, že se nechtějí vracet ke složitější variantě. Také je teoreticky možné, že třeba i starší forma ritu byla dříve sloužena nedbale nebo něčím tehdy mladé věřící odrazovala, a tak se k ní už dnes nechtějí vracet. Hledání odpovědí na tyto otázky by však muselo být tématem jiné práce.

Do rozhovorů byly zahrnuty i dotazy na liturgické a civilní vzdělání. Je zajímavé pozorovat, že podstatná většina respondentů má za sebou vysokou školu a je tedy možné předpokládat, že kriticky nakládají s informacemi a nepřebírají jen tak názory kohokoli bez promýšlení. Ač se ale studiu liturgie několik z respondentů do jisté míry věnovalo, nejde v jejich odpovědích o kvalifikované hodnocení a je tak třeba je brát jen

jako subjektivní pohledy věřících. To však nijak nesnižuje jejich hodnotu autentické výpovědi víry.

Ač vzorek deseti respondentů nedává zdaleka dostatečný základ pro solidní statistiku, je alespoň zajímavé zmínit, že pouze čtyři z nich projevovali výraznější skepsi k novému ritu jako takovému. Ostatní volí starý ritus jako variantu k novému, která přináší jiné výhody (např. ticho a slavnostnost) nebo jako únik před způsobem, jakým jsou na základě jejich zkušeností u nás často nové mše slouženy. Motivace těchto respondentů tedy odpovídají představě papeže Benedikta XVI., že jim mše sloužená podle misálu Jana XXIII. umožňuje prožívání, které jim více vyhovuje.¹²⁰

Můžeme být vděční, že dnes nejsme limitováni uniformitou liturgie stanovenou Tridentem, ale můžeme čerpat jak z aktivní účasti, jednoduchosti ritu a slavení v národním jazyce ve formě nové, tak z krásného, slavnostního a usebraného slavení ve formě starší. Posledních deset let ukázalo, že obě formy mohou koexistovat. Sice se neprokázala původní naděje papeže, že by se mohly obě formy vzájemně obohatit,¹²¹ ale slavením obou liturgií se mohou obohatit věřící, každý podle svých osobních preferencí. Pro budoucí jednotu církve by pak bylo příhodné, kdyby mezi sebou zastánci obou forem neválčili a jedni nechali druhé na pokoji, jak v rozhovoru příhodně uvedla „Jiřina“.¹²²

¹²⁰ Srov. BENEDIKT XVI. *Dopis jeho svatosti Benedikta XVI. biskupům při příležitosti vydání apoštolského dopisu „motu proprio data“ Summorum pontificum.* (7. 7. 2007) [2017-12-05].

¹²¹ Srov. Ibid.

¹²² Podkapitola 5.5.

Závěr

Cílem první části práce bylo poskytnout podklady pro vyhodnocení té druhé, praktické části. V první kapitole jsme proto postupně shrnuli obsah a význam jednotlivých pokoncilních dokumentů na změny v liturgickém slavení a to jak dokumenty z pera kurie, tak papežů. Tento slouží autorovi a čtenářům nejenom k nahlédnutí změn, ke kterým v liturgii došlo, ale i k pochopení postupného zavádění změn po opatrných krocích a proměn v akcentaci autorů. Vzhledem k tomu, že tato část práce byla přípravná, byly zpracovány i dokumenty, které nakonec v praktické části využity nebyly, konkrétně dokumenty týkající se liturgických překladů. Občasné chyby v národních překladech jsou totiž jedním z mnoha bodů, které konzervativní katolíci vytýkají pokoncilní liturgické obnově a je proto pozoruhodné, že ani jeden z respondentů neuvedl volnost překladů v řádné formě liturgie jako jeden z důvodů k návštěvě formy mimořádné. Přesto je způsob překladu velmi aktuálním tématem pokoncilní reformy, jak ukazuje závěr této kapitoly.

Druhá kapitola seznámila s průběhem a recepcí liturgické reformy na území České republiky na příkladu výpovědí pamětníků. Ukázala jednak na ústrky ze strany tehdejšího režimu, ale i na živé diskuze v rámci tehdejší komise. Svědectví pamětníků pak ukázala, že přijetí změn bylo převážně kladné.

Třetí kapitola poskytla vhled do proměny předkoncilní a pokoncilní nauky ohledně liturgického slavení pomocí srovnání staršího katechismu biskupa Podlahy a nového KKC. Ukázalo se, že největší změny proběhly v chápání role věřících na liturgickém slavení a v důrazu na společenství. Autor na konci kapitoly ale zdůraznil informaci podstatnou pro praktickou část, že dnešní věřící v porovnání s pohledem staršího katechismu těží i z plodů liturgického hnutí a slaví liturgii s česko-latinským misálkem, což jim umožňuje aktivnější účast na liturgii než věřícím z počátku století.

Praktická část měla za cíl podat výčet nejčastějších přínosů tradiční liturgie pro věřící a dát je do vztahu s koncilním učením a KKC. Čtvrtá kapitola představila za prvé společenství, kterého se praktická část práce týkala a také metodu, která byla pro

výzkum zvolena. Ukázali jsme si zvolené otázky pro polo-strukturovaný rozhovor a představili si cílové informace, které chtěl autor s jeho pomocí získat.

Pátá kapitola podala shrnutí celkem deseti rozhovorů, které autor práce vedl. Mohli jsme si tak udělat představu o vývoji víry každého z respondentů, abychom alespoň přibližně věděli, s jakou osobní zkušeností každý z nich k tradiční liturgii přistupuje, a především jsme se v této části dozvěděli, které přínosy tradiční formy liturgie jednotliví respondenti zdůrazňují. Mohli jsme také vidět různorodost věřících, kdy někteří z nich konvertovali v dospělosti, zatímco jiní byli ve víře vychováni. Ukázalo se, že věkové zastoupení zvolených věřících dobře reprezentuje demografickou charakteristiku společenství z předchozí kapitoly, tedy že největší skupinou byli mladí do třiceti let, ale nechyběli ani zástupci starší generace.

Šestá kapitola podává v úvodu přehled respondenty nejčastěji zmiňovaných přínosů liturgie. Největší shoda panovala v případě čtyře z nich, které autor v následující podkapitole dává do kontextu. Kritika svévolných liturgických experimentů nachází oporu v instrukci *Liturgicae instaurationes*, apoštolském listu *Vicesimus quintus annus* i v Liturgice Adolfa Adama. Požadavek ticha se zase může opřít o apoštolský list *Spiritus et Sponsa*, stejně jako opět o Adamovu Liturgiku. Celebrace *ad orientem* je jedním ze dvou legitimních způsobů dnešního slavení a není sice dnes příliš běžná, ale v posledních letech ji obzvláště vyzdvihuje kardinál Sarah. A poslední z často opakovaných přínosů spatřovaných v menší interakci věřícího na liturgii se sice vymyká současné nauce, ale může být podle autora chápán prizmatem subjektivní duchovní či psychologické potřeby a tato aktivita může být zastoupena aktivním užíváním dvojjazyčného misálku, jakožto plodu liturgického hnutí. Na závěr autor připojil své přesvědčení, že obě formy liturgie mohou koexistovat a přinášet užitek jednotlivým věřícím dle jejich subjektivních potřeb.

Seznam použitých zkratk

čl.	článek
s.	stránka
ot.	otázka
sv.	svatý
pozn.	poznámka
např.	například
SC	Sacrosanctum Concilium
KKC	Katechismus katolické církve

Seznam literatury

Prameny

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-438-5.

Katechismus katolické církve. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

Český Misál. Česká liturgická komise, Praha. Řím: 1983.

SCHALLER, Marián. Římský misál. 4. úplné vydání. Praha: Bohuslav Rupp, 1947. Edice Setba Boží.

PAVEL VI. Apoštolský list vydaný z vlastního rozhodnutí *Sacram liturgiam*. In *Acta Apostolicae Sedis* 56. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1964. S. 139-144. ISSN 0001-5199.

Inter Oecumenici, Instrukce Posvátné kongregace ritů z 26. září 1964. In *Acta Apostolicae Sedis* 56. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1964. S. 877-900. ISSN 0001-5199.

Tres abhinc annos, Instrukce Posvátné kongregace ritů ze 4. května 1967. In *Acta Apostolicae Sedis* 59. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1967. S. 442-448. ISSN 0001-5199.

Eucharisticum mysterium, Instrukce Posvátné kongregace ritů ze 25. května 1967. In *Acta Apostolicae Sedis* 59. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1967. S. 539-573. ISSN 0001-5199.

Comme le prévoit, Instrukce Posvátné kongregace ritů z 25. ledna 1969. In *Notitiae* 5. Vatikán: Città del Vaticano, 1969. S. 3-12. ISSN 0029-4306.

Liturgicae instaurationes, Instrukce Posvátné kongregace pro bohoslužbu z 5. září 1970. In *Acta Apostolicae Sedis* 62. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1970. S. 692-704. ISSN 0001-5199.

JAN PAVEL II. Apoštolský list *Vicesimus quintus annus*. In *Acta Apostolicae Sedis* 81. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1989. S. 897-918. ISSN 0001-5199.

Varietates legitimae, Instrukce Posvátné kongregace pro bohoslužbu a svátosti z 29. března 1994. In *Acta Apostolicae Sedis* 87. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 1995. S. 288-314. ISSN 0001-5199.

Liturgiam Authenticam, Instrukce Posvátné kongregace pro bohoslužbu a svátosti z 28. března 2001. In *Acta Apostolicae Sedis* 93. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 2001. S. 685-726. ISSN 0001-5199.

Decretum de editione typica tertia. Posvátná kongregace pro bohoslužbu a svátosti. Prot. N. 143/00/L.

BENEDIKT XVI. Apoštolský list vydaný z vlastního rozhodnutí *Summorum pontificum*. In *Acta Apostolicae Sedis* 99. Vatikán: Typis Polyglottis Vaticanis, 2007. S. 777-781. ISSN 0001-5199.

FRANTIŠEK. *Apoštolský list vydaný z vlastního rozhodnutí Magnum principium*. 2017.

<http://w2.vatican.va/content/francesco/en/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio_20170903_magnum-principium.html>

JAN PAVEL II. *Apoštolský list Spiritus et Sponsa k příležitosti XL. výročí vyhlášení konstituce o posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium*. Praha: Česká biskupská konference, 2004. Čl. 13.

Monografie

OPATRŇÝ, Aleš. *Kardinál Tomášek a pokoncilní proměna pražské arcidiecéze*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. Teologie (Karmelitánské nakladatelství). ISBN 80-7192-778-3.

BRADNA, Antonín. *Zaradoval jsem se... Útržky ze života*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-717-1. S. 135, 143.

HARTMANN, Jan, SVOBODA, Bohumil a VAŠKO, Václav. *Kardinál Tomášek: Generál bez vojska...?*. Vydání druhé, rozšířené. Praha: Vyšehrad, 2003. S. 30. ISBN 80-7021-492-9.

BALÍK, Stanislav a HANUŠ, Jiří. *Katolická církev v Československu 1945-1989*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2013. S. 47, 286. ISBN 978-80-7325-311-0.

VAŠKO, Václav. *Ne vším jsem byl rád: vlastní životopis*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. 1. vyd. S. 288-292. ISBN 80-7192-389-3.

BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, HRADÍLEK, Pavel a RECHLÍK, Karel. *Letnice dvacátého století: druhý vatikánský koncil a české země*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2012. S. 16. ISBN 978-80-7325-268-7.

PODLAHA, Antonín. *Veliký katechismus katolického náboženství*. Praha: Státní nakladatelství, 1928.

PODLAHA, Antonín. *Výklad katechismu*. Praha: Dědictví Svatojanské, 1900.

ADAM, Adolf. *Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj*. Praha: Vyšehrad 2008. 2. vyd. ISBN 978-80-7021-968-3.

Příspěvky ve sbornících

HANUŠ, Jiří a kol. *"Služebníci neužiteční": kněžská identita v českých zemích ve 20. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2015. S. 15, 23, 24, 32. ISBN 978-80-7325-378-3.

KUNETKA, František. *Liturgická reforma II. vatikánského koncilu a její realizace v moravských diecézích*. In *Koncil a česká společnost. Historické, politické a teologické aspekty přijímání II. vatikánského koncilu v Čechách a na Moravě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. *Historia ecclesiastica*, svazek 6. S. 148-165. ISBN 80-85959-75-5.

Internetové zdroje

PELL, George. *Cardinal Pell's Address to Sacrosanctum Concilium Conference: Liturgical Translations and two instructions* (21. 2. 2014) [2017-11-17]. <<https://zenit.org/articles/cardinal-pell-s-address-to-sacrosanctum-concilium-conference/>>

Tisková zpráva k vydání instrukce Liturgiam authenticam (7. 5. 2001) [2017-11-17]. <http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/ccdds/documents/rc_con_ccdds_doc_20010507_comunicato-stampa_en.html>

KOPEČEK, Pavel. *Dočkáme se Římského misálu?* Getsemany (prosinec 2013) [2017-11-17]. <<https://www.getsemany.cz/node/3084>>

BENEDIKT XVI. *Dopis jeho svatosti Benedikta XVI. biskupům při příležitosti vydání apoštolského dopisu „motu proprio data“ Summorum pontificum*. (7. 7. 2007) [2017-11-17]. <https://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/en/letters/2007/documents/hf_ben-xvi_let_20070707_lettera-vescovi.html>

TICHÝ, Radek. *Byl Římský misál z r. 1962 zrušen?* (6. 7. 2017) [2017-11-17]. Výňatek překladu z anglického originálu: GLENDINNING, Chad. *Was the 1962 Missale Romanum Abrogated? A Canonical Analysis in Light of Summorum Pontificum*. Worship 85, 2011. <<http://www.liturgie.cz/clanky/byl-rimsky-misal-z-r-1962-zrusen.html>>

SARAH, Robert. *Cardinal Sarah's address on the 10th Anniversary of "Summorum Pontificum"*. (31. 3. 2017) [2017-12-05].
<<http://www.catholicworldreport.com/2017/03/31/cardinal-sarahs-address-on-the-10th-anniversary-of-summorum-pontificum/>>

New Zealand Bishops welcome statement on translations of liturgical text. (26. 10. 2017) [2017-12-05]. <<https://www.catholic.org.nz/about-us/bishops-statements/new-zealand-bishops-welcome-statement-on-translations-of-liturgical-text/>>

GLEDHILL, Ruth. *Liturgy motu proprio 'cannot be applied retroactively'*. (20. 11. 2017) [2017-12-05]. <<http://www.thetablet.co.uk/news/8113/0/liturgy-motu-proprio-cannot-be-applied-retroactively>>

VAŇÁČ, Martin. *Křesťanské církve v českých zemích v 60. letech (1960 – 1968)*. Getsemany (říjen 2001) [2017-11-17].
<<https://www.getsemany.cz/node/318>>

Srov. SULOVSKÁ Lucie. „*Hračku*“ se sebrat nepodařilo. *Rozhovor s docentem Stanislavem Příbylem*. (26. 11. 2015) [2017-12-05].
<<http://www.krasaliturgie.cz/clanky/texty/hracku-se-sebrat-nepodarilo.html>>

SARAH, Robert. *Vatican liturgy chief urges priests to celebrate Mass facing east*. (26. 5. 2016) [2017-12-05].
<<http://www.catholicherald.co.uk/news/2016/05/26/vatican-liturgy-chief-urges-priests-to-celebrate-mass-facing-east/>>